

Coel Thomas

Eduskunnan edustuksellisuuden parantaminen

Analyysi suomalaisen eduskuntavaalijärjestelmän tilasta

VISIO
ajatuspaja

VISIO

ajatuspaja

Julkaisija:
Ajatuspaja Visio
Vihreä Sivistysliitto ry
Mannerheimintie 15b A
00260 Helsinki
visio@ajatuspajavisio.fi
www.ajatuspajavisio.fi

Toim. Coel Thomas
Taitto: Heikki Sallinen
Kannen kuva: Miemo Penttinen (CC-BY 2.0), miemo.net
Kuvassa taiteilija Kaisa Salmen teos *Gerberameri*
Eduskuntatalon edessä ja portailta vuonna 2007,
www.kaisasalmi.com/works/gerbera/

Sisältö

1. JOHDANTO.....	4
2. LÄHTÖKOHDAT JA NYKYTILA.....	6
Edustus ja tehokkuus.....	6
Piilevät äänikynnykset.....	7
Vaalien suhteellisuus.....	9
Alueellinen edustavuus.....	13
Vähemmistöryhmien edustus.....	15
Äänestysaktiivisuus.....	16
Yhteenveto Suomen eduskuntavaalijärjestelmän toimivuudesta.....	18
3. VAIHTOEHTOISET JÄRJESTELMÄT	20
Vaalijärjestelmien vaikutukset suhteellisuuteen	20
Vähemmistöjen kiintiöedustus	25
Alhaisempi äänestysikäraja	25
Pakollinen äänestäminen.....	26
4. ANALYYSI.....	27
Vaalien jälkeisen paikkajaon laskentatavan muutos	27
Yhden vaalipiirin järjestelmä.....	31
Tasauspaikkajärjestelmä.....	33
Listavaalijärjestelmän muuttaminen suljetummaksi.....	34
Siirtoäänivaalitapa (STV).....	35
Äänestysikärajan muutos.....	36
Kiintiöpaikat vähemmistöille	37
Pakollinen äänestäminen.....	37
5. YHTEENVETO	39
6. LÄHTEET	42
Liite 1: Eurooppalaisten maiden vaalitavat.....	46
Liite 2: Kansallisten parlamenttien epäsuhteellisuuslaskelmat.....	52
Liite 3: Eurovaalien epäsuhteellisuuslaskelmat	53

Johdanto

Suomi on yksi maailman historian edistyksellisimmistä sekä vakaimmista demokratioista, ja sijoittuu kansainvälisissä instituutioiden vertailuissa kärkikastiin^{1,2,3,4}. Yli sadan vuoden aikana pieni maamme on poliittisten valtamittelöiden aikana kehittynyt autonomisesta suuriruhtinaskunnasta moderniksi itsenäiseksi monipuoluedemokratiaksi osana Euroopan unionia. Suomi on säilynyt ja vahvistunut demokratiana kestäen mm. sisällissodan, fasistisen vallankaappausyrityksen, suurvallan aloittaman valloitus sodan, yli 25 vuotta hallinneen presidentin sekä pitkän suomettumisen aikakauden.

Vaalijärjestelmän kehittäminen lakimuutoksin, tai ainakin niiden selvittäminen, ovat aina olleet ominainen osa Suomen demokratiakehitystä. Vuoden 1906 suuren eduskuntauudistuksen jälkeen eduskunta on asettanut komitean tai työryhmän valmistelemaan tai selvittämään vaalilainsäädännön uudistamista noin kerran vuosikymmenessä⁵. 2020-luku ei ole tässä poikkeus. Eduskunta nimitti vuonna 2020 parlamentaarisen työryhmän, jonka tarkoituksena on selvittää vaalilain, puoluelain ja vaalirahoituslain sekä tarvittaessa muuta poliittista toimintaa koskevan lainsäädännön kehittämistarpeet ja tehdä tarpeelliset muutosehdotukset⁶. Työryhmän yhdeksi tehtäväksi, johon tässä selvityksessä keskitytään, on painotettu laaja-alaista ja ennakkoluulotonta selvitystä erilaisista vaihtoehdoista, joilla voidaan parhaiten lisätä vaalijärjestelmän toimivuutta, nostaa äänestysaktiivisuutta, parantaa vaalien suhteellisuutta, pienentää piilevää äänikynnystä ja turvata alueellinen edustavuus.

Vaalijärjestelmän uudistuksen toteuttaminen on aina vaikeaa, sillä mikä vain uudistus tähän järjestelmään on nollasummapeliä. Jos minkä tahansa puolueen vaikutusvalta eduskunnassa kasvaa, jonkin toisen puolueen valta puolestaan väjäämättä vähenee. Suurimmat puolueet hyötyvät nykyisestä vaalijärjestelmästä, suhteessa keskisuuriin ja pieniin puolueisiin, joten suurilla puolueilla on pienempi intressi uudistaa järjestelmää edustavammaksi⁶. Tästä syystä vaalilainsäädännön uudistaminen vaatii laajaa yhteiskunnallista keskustelua ja konsensuksen hakua.

Tämä julkaisu kartoittaa Suomen vaalijärjestelmän nykytilaa ja käy läpi eduskunnan asettaman parlamentaarisen työryhmän asialistan prioriteetit ja miten nämä prioriteetit toteutuvat nyt käytännössä. Sen jälkeen käydään läpi vaihtoehtoisia järjestelmiä vaalien ja niiden jälkeisen paikkajaon suhteen käyttäen esimerkkinä muualla Euroopassa käytössä olevia malleja ja miten ne ovat toimineet näiden maiden konteksteissa. Viimeiseksi arvioidaan, miten hyödyllisiä tietyt ratkaisut voisivat olla Suomessa. Yhteenvedossa käydään läpi todennäköisiä kehityssuuntia ja esitetään, mihin kysymyksiin vaalijärjestelmien selvitksissä Suomessa kannattaisi pureutua tulevaisuudessa.

¹ Economist Intelligence Unit, Democracy index: <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>

² Freedom House, Freedom in the world index: <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores>

³ RSF, Press Freedom Index: <https://rsf.org/en/ranking>

⁴ IDEA, Global State of Democracy 2019: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/the-global-state-of-democracy-2019.pdf>

⁵ Ylisalo, Maunula & Helin, 2012.

⁶ OM: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM034:00/2019>

Eurooppa on käytännöllinen konteksti tarkastelulle, koska mantereella on monta demokraattista valtiota, joilla on hyvin erilaisia toisistaan poikkeavia vaalitapoja. Nämä maat ovat myös suomalaisille verrattain tuttuja ja suurin osa niistä osallistuu myös meitä koskettavaan päätöksentekoon EU:n kautta. Tässä selvityksessä keskitytään nimenomaan edustukselliseen demokratiaan ja miten se voidaan toteuttaa mahdollisimman reilulla tavalla. Esimerkiksi suoran demokratian muotoja tai hybridijärjestelmiä ei käsitellä tässä julkaisussa⁷.

Coel Thomas
projektitutkija
Ajatuspaja Visio

⁷ Ajatuspaja Visio on julkaissut aikasemmin esimerkiksi Antti Möllerin raportin *Alamaisista aktiivisiksi tekijöiksi*, 2012: <https://ajatuspajavisio.fi/julkaisut/alamaisista-aktiivisiksi-tekijöiksi/>; Möllerin, Tarpeisen ja Karreisen *Kaupunkilaisten raati* -käsikirjan, 2014: <https://ajatuspajavisio.fi/julkaisut/kaupunkilaisten-raati-kasikirja/> ja Möllerin selvityksen *Pormestarimalli – avoimempaa johtamista kuntiin*, 2014: <https://ajatuspajavisio.fi/julkaisut/pormestarimalli/>

2. Lähtökohdat ja nykytila

Seuraavaksi käydään läpi niitä lähtökohtia, joista eduskunnan asettama parlamentaarinen työryhmä tarkastelee Suomen vaalijärjestelmää ja miten työryhmän asialistan prioriteetit, eli edustus ja tehokkuus, vaalien suhteellisuus, piilevät äänikynnykset, alueellinen edustavuus, äänestysaktiivisuus ja vaalijärjestelmän toimivuus toteutuvat nyt käytännössä. Näitä käydään läpi määrittelemällä termit ja antamalla esimerkkejä näiden periaatteiden toteutumisesta.

Edustus ja tehokkuus

Edustuksellinen demokratia on vallan delegoimista kansaa pienemmälle ryhmälle vaalien kautta. Voidaan ajatella, että kaikkein tehokkain päätöksenteko toteutuisi, jos vain yksi ihminen tai puolue olisi päättämässä asioista, koska kompromisseja ei tarvitsisi tehdä ja päätökset voitaisiin toimeenpanna nopeasti. Voidaan myös ajatella, että jos jokaisen kansalaisen tai puolueen mielipide pitää ottaa huomioon kaikessa, päätöksenteko olisi erittäin vaikeaa. Edustuksellinen monipuoluedemokratia on järjestelmänä näiden kahden ääripään välissä. Tehokkuus on tärkeää, mutta samalla edustuksellisuudella oikeutetaan vallankäyttö. Perustuslaki takaa kansalaisille perusoikeudet ja vaalien kautta valittujen edustajien enemmistö päättää työkseen kansan yhteisistä asioista sekä toimeenpanee päätökset.

Edustuksen rajaaminen pois joiltakin siitä syystä, että päätöksenteko nopeutuisi, tai jopa että tietyllä tavalla ajattelevat ihmiset jäisivät vallan ulkopuolelle, on aina jonkinasteista harvainvallan harjoittamista. Suora demokratia kaikessa päätöksenteossa voi olla hankalaa siitä syystä, että jokainen ihminen ei voi syventyä asioihin yhtä hyvin kuin päätöksenteosta palkkaa saava päättäjä. Näistä syistä on toivottavaa, että edustuksellisen demokratian järjestelmissä vaalien jälkeinen paikkajako edustaa mahdollisimman hyvin äänestäjien tahtoa ja poliittista moninaisuutta. Silloin voidaan ikään kuin päästä lähemmäs suoran demokratian tuloksia ilman, että jokaiselta ihmiseltä pitää kysyä jokaisesta asiasta.

Monipuoluedemokratioiden vahvuus tulee siitä, että ne pystyvät suuremman poliittisen moninaisuuden kautta edustamaan laajoja mielipiteiden kokonaisuuksia, mikä kannustaa pyrkimään mahdollisimman monia hyödyttäviin kompromisseihin. Tämä voi hidastaa päätöksentekoa suhteessa tilanteeseen, jossa harvemmallalla taholla on päätäntävaltaa.

Tätä kautta päästään keskeiseen kysymykseen: onko Suomen eduskunnan, tai minkään parlamentin yleensäkin, tarkoitus olla tehokas vai edustuksellinen päätöksentekijä. Suomen perustuslaki ei mainitse mitään tehokkuudesta, mutta eduskunnasta se sanoo näin:

”Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.”⁸

⁸ Suomen perustuslaki 1. luku, 2§: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L1P2>

On siis ainakin perustuslain mukaan selvää, että eduskunnan tarkoitus on edustaa kansaa. Voidaan siis päätellä, että jos eduskunta edustaa kansaa huonommin kuin mitä vaalitekniisesti on mahdollista, niin vaalilaki ei ole välttämättä täysin perustuslain hengen mukainen.

Piilevät äänikynnykset

Äänikynnys vaihtelee Suomessa eri vaalien sekä vaalipiirien välillä. Yleisesti puhutaan ”piilevistä äänikynnyksistä”, koska ne eivät ole tiedossa ennen vaaleja eikä niitä ole kirjattu lakiin, kuten tehdään monessa muussa maassa. Slovakiassa, Ruotsissa ja monessa muussa eurooppalaisessa maassa äänikynnys on nimittäin kirjattu lakiin. Jos puolue tarvitsee esimerkiksi 5% äänistä saadakseen edustuksen parlamenttiin, se ehkäisee pienten puolueiden nousua parlamenttiin ja täten puoluekentän pirstaloitumista. Pirstaloituminen voi lisätä parlamenttien byrokraattisuutta lisäämällä virkahenkilöiden työtaakkaa⁹. Tämä ei kuitenkaan ole edustuksen ja demokratian kannalta niin olennainen argumentti. Yleisin huoli pirstaloitumisesta liittyy kuitenkin siihen, että se voi tehdä hallituksen muodostamisesta hankalampaa, minkä takia sitä pyritään välttämään.

Kausaliteetin suunta tässä tapauksessa on kuitenkin kyseenalainen, sillä puolueiden hajaantumista tapahtuu myös ennen vaalijärjestelmän muutosta¹⁰. Suomen puoluekentälle on viime vuosina noussut uusia pieniä puolueita, jotka eivät nykyisessä vaalitavassa saa paikkoja eduskuntaan, mutta suhteellisemmassa järjestelmässä saisivat¹¹. Vaalipiirikohdattaiset piilevät äänikynnykset aiheuttavat yksittäisten puolueiden ja ehdokkaiden kohdalla epäreiluja tuloksia ja ovat myös suurin syy vaalipiirien ja kansallisen tason epäsuhteellisille vaalituloksille.

Äänikynnyksiä voidaan mitata eri tavoin. Käytännössä toteutunut äänikynnys voidaan mitata katsomalla, mikä oli pienin vertausluku, joka on vaadittu paikan saantiin ja mikä oli sen osuus annetuista äänistä. Tähän toteutuneeseen, tai reaaliseen, äänikynnykseen viitataan tässä tekstissä piilevänä äänikynnyksenä. Tämän lisäksi voidaan laskea mm. edustuskyynnys tai sulkukynnys.

$$\begin{aligned} \text{Edustuskyynnys} &= 100/(\text{vaalipiirin paikkojen lukumäärä} + \text{ehdokaslistojen määrä} - 1). \\ \text{Sulkukynnys} &= 100/(\text{vaalipiirin paikkojen lukumäärä} + 1). \end{aligned}$$

Edustuskyynnys kuvaa pienintä mahdollista ääniosuutta, jolla puolue voi saada paikan. Sulkukynnys taas kuvaa suurinta mahdollista ääniosuutta, jolla puolue voi jäädä ilman paikkaa. Nämä kaksi lukua kuvaavat siis pienintä ja suurinta prosenttimäärää, joilla voidaan saada paikka vaalipiirissä, eli teoreettista minimiä ja maksimia, joiden väliin piilevä

⁹ Tämä perustuu anekdoottiin, jonka kuulin henkilöltä, joka on ollut mukana eduskunnan sisäisissä keskusteluissa tässä asiassa. Hänen mukaansa eduskunnan virkahenkilöt, jotka ovat mukana myös lainvalmistelussa jollain tasolla, eivät haluaisi enemmän eduskuntaryhmiä. Se voisi lisätä työtaakkaa.

¹⁰ Shugart & Matthew, 1992: <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-6765.1992.tb00295.x>

¹¹ Kirjoitin aiemmin Ajatuspaja Liberalle analyysin, jossa laskin Suomen eduskuntavaalituloksen käyttäen Alankomaissa käytössä olevaa suhteellisempaa yhden kansallisen vaalipiirin järjestelmää. Thomas, 28.5.2019: <https://www.libera.fi/2019/05/28/talta-nayttaisi-suhteellisemmin-valitu-eduskunta-jopa-kolme-puoluetta-lisaa-ja-32-edustajaa-vaihtoon/>

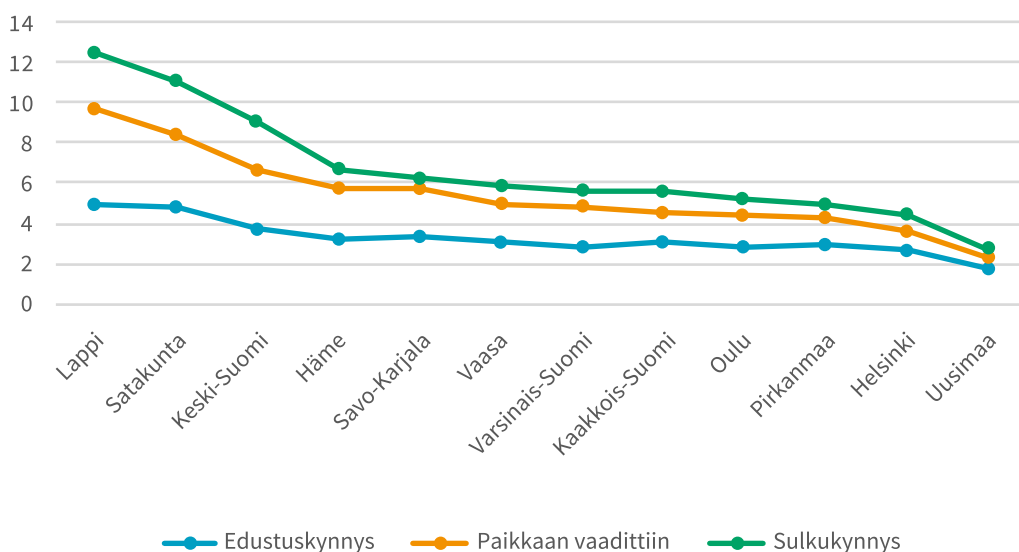
äänikynnys aina jää. Nämä kynnykset jokaisen vaalipiirin kohdalta Suomen 2019 eduskuntavaaleissa näkyvät alla (taulukko 1).

VAALIPIIRI	EDUSTUSKYNNYYS	PAIKKAAN VAADITTIIN	SULKUKYNNYYS
Lappi	5	9,73	12,5
Satakunta	4,76	8,4	11,11
Keski-Suomi	3,7	6,61	9,09
Häme	3,23	5,7	6,67
Savo-Karjala	3,33	5,69	6,25
Vaasa	3,13	4,99	5,88
Varsinais-Suomi	2,86	4,74	5,56
Kaakkois-Suomi	3,13	4,51	5,56
Oulu	2,86	4,35	5,26
Pirkanmaa	2,94	4,33	5
Helsinki	2,63	3,64	4,35
Uusimaa	1,75	2,32	2,7

Taulukko 1: Äänikynnykset vuoden 2019 eduskuntavaaleissa (järjestetty piilevän äänikynnyksen mukaisesti suurimmasta pienimpään)

Laskemalla edustuskyynys ja sulkukynnys voidaan siis havainnoida äänikynnyksen mahdollinen vaihtelu. Vaihtelu on suurinta vaalipiireissä, joissa on vähiten edustajia. Uudemaan vaalipiirissä sulkukynnys on pienempi kuin kaikkien muiden vaalipiirien edustuskyynys, Helsingin vaalipiiriä lukuun ottamatta. Kolme pienimmän edustuksen vaalipiiriä Keski-Suomi, Satakunta ja Lappi erottautuvat huomattavasti muita suuremmalla vaihtelulla sekä suuremmilla äänikynnyksillä (Kuvio 1).

ÄÄNIKYNNYYS VAALIPIIREITTÄIN

Kuvio 1: Äänikynnykset vuoden 2019 eduskuntavaaleissa

Suomessa piilevä äänikynnys oli vuoden 2019 vaaleissa alhaisimmillaan Uudellamaalla 2,3% ja korkeimmillaan Lapissa 9,7%. Kaikkien vaalipiirien piilevien äänikynnysten keskiarvo oli 5,4, joka selvityksen seuraavassa kohdassa ilmenee verrattain suureksi eurooppalaisessa kontekstissa (s.19). Suomen piilevien äänikynnysten selvin ongelma on alueellinen epätasa-arvo. Jos puolueet tarvitsevat erilaisen määrän kannatusta eri alueilla tullakseen edustetuiksi, kaikkien suomalaisten antamat äänet eivät ole tasavertaisia.

Suomen kansalainen, joka äänestää Uudellamaalla puoluetta, joka saa 3% vaalipiirin äänistä saa todennäköisesti edustustajan eduskuntaan. Lapissa 9% kannatuksen saaneen puolueen äänestäjä todennäköisesti taas ei saa. Tämä laittaa etenkin puolueet, joiden kannatus on tasaista koko maassa huonoon asemaan, ja vähentää heidän kannattajiensa edustusta ja vaikutusmahdollisuuksia. Vaikka kansallisella tasolla 4% äänistä voisi antaa noin 4% eduskuntapaikoista, monessa vaalipiirissä tämä ei ole tarpeeksi ylittämään äänikynnystä. Esimerkiksi Liike Nyt sai vain yhden eduskuntapaikan Uudeltamaalta, jossa on Suomen alhaisin äänikynnys, mikä ei puolueen kannatuksella ollut mahdollista missään muussa vaalipiirissä.

Läpinäkyvyys ei myöskään toteudu piilevien äänikynnysten kohdalla hyvin. Kirjaamaton ja paikallisesti vaihteleva äänikynnys voi jopa vaikuttaa äänestyskäyttäytymiseen, kun äänestäjät taktikoivat ja muuttavat äänestyskäyttäytymistään alueilla, joissa pienillä puolueilla ei ole hyvää mahdollisuutta menestyä. Tähän vaikuttaa vaalipiirien koon lisäksi se tapa, millä menetelmällä paikat jaetaan vaalien jälkeen, josta voidaan puhua suhteellisuutena.

Vaalien suhteellisuus

Suhteellisuus tarkoittaa sitä, että puolueiden osuus vaaleissa saaduista äänistä vastaa mahdollisimman hyvin niiden osuutta jaetuista paikoista. Tämä on hyvä paikka aloittaa vastaamaan kysymykseen siitä, miten hyvin eduskunta edustaa kansaa. Täydellistä suhteellisuutta on mahdotonta saavuttaa, koska väestöä pienempi paikkajako ei voi käytännössä ikinä edustaa väestön ääniä täydellisesti. Erilaiset ratkaisut voivat kuitenkin vaikuttaa huomattavasti siihen kuinka reilusti äänestäjien äänestystulokset muutetaan edustukseksi, eli siis parlamenttipaikoiksi.

Vaalien suhteellisuutta voidaan mitata monin tavoin. Yksi tapa on laskea Gallagher-indeksi, joka mittaa kuinka läheisesti puolueiden äänimäärä vastaa niiden paikkamäärää¹². Tämä luku on siis mittari vaalien epäedustavuudesta. Gallagher-indeksiä käytetään tässä selvityksessä epäedustavuuden mittarina, koska se on hyödyllinen verrattaessa eri vaaleja keskenään. Mitä korkeampi luku on, sitä vähemmän vaalien paikkajako edustaa annettuja ääniä.

Viereinen laskukaava näyttää laskentamenetelmän. Gallagher-indeksi (G) saadaan, kun kaikkien vaaleissa toimineiden vaalilistojen saamien paikkojen prosenttimäärän (S) ja niiden saamien äänien prosenttimäärän (V) eron neliöjuuret lasketaan yhteen, jaetaan kahdella ja tästä lasketaan vielä neliöjuuri.

$$G = \sqrt{\frac{1}{2} \sum_{i=1}^n (V_i - S_i)^2}$$

¹² Lijphart, 2012, s.145

Vaalipiirien koko on merkittävin asia, kun tutkitaan vaalien suhteellisuutta¹³. Suhteellisuus toteutuu lähes aina paremmin vaalipiirissä, jossa on käytössä suhteellinen vaalitapa ja enemmän jaettavia paikkoja, kuin vaalipiirissä, jossa on vähemmän jaettavia paikkoja. Tämän näkee käytännössä, kun tarkastelee esimerkiksi Suomen vaalipiirien eri epäsuhteellisuuskertoimia verrattuna eduskuntapaikkoihin.

Uudellamaalla, jolla on 36 paikkaa eduskunnassa, on kaikkia muita vaalipiirejä suhteellisempi paikkajako (Kuvio 2). Etenkin pienimmät vaalipiirit Lappi (7 paikkaa), Satakunta (8 paikkaa) ja Keski-Suomi (10 paikkaa) kärsivät alhaisesta paikkamäärästään, joka aiheuttaa erittäin epäsuhteelliset paikkajaot suhteessa annettuihin ääniin. Joskus epäsuhteellinen vaalipiiri voi kuitenkin tuottaa myös suhteellisempia tuloksiakin, kuten Satakunnan vaalipiiri, jonka epäsuhteellisuusarvo oli lähempänä maan keskiarvoa vuoden 2015 vaaleissa (Kuvio 3).

Keskustelu vaalien suhteellisuudesta kärjisty Suomessa vuonna 2007, kun Tarja Cronberg (vihr.) ei tullut valituksi eduskuntaan, vaikka hän sai yksin lähes 12% Pohjois-Karjalan vaalipiirin äänistä. Tämä käynnisti Lex Cronbergiksi kutsutun vaalipiiriuudistuksen, minkä johdosta pienet Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan vaalipiirit yhdistettiin Savo-Karjalan vaalipiiriksi¹⁴. Suhteellisuus lisääntyi ja senkin johdosta Savo-Karjalan vaalipiirin asukkaista edustaa nykyisin yksi vihreä kansanedustaja, nykyinen ympäristö- ja ilmastoministeri Krista Mikkonen. Etelä-Savon (6 kansanedustajaa) ja Kymen (12 kansanedustajaa) vaalipiirit yhdistyivät uudeksi Kaakkois-Suomen vaalipiiriksi, mitä perusteltiin myös suhteellisuuden lisäämisellä.

Historian kaiku oli vahvaa, kun 2019 vaaleissa Riikka Karppinen (vihr.) ei päässyt eduskuntaan 7818 äänellä, kun hänen vertauslukunsa jäi yhdeksän äänen päähän kansanedustajaksi nousseesta Markus Lohesta (kesk.), jonka henkilökohtainen äänisaalis oli 4969 ääntä. Vihreät saivat 9,7% äänistä, mikä oli 7,1% nousu edellisiin vaaleihin verrattuna, ja Karppinen sai vihreiden kaikista ehdokkaista kolmanneksi eniten ääniä Pekka Haaviston ja Maria Ohisalon jälkeen, mutta jäi kuitenkin ilman eduskuntapaikkaa. Ainoa ehdokas, joka sai Lapissa enemmän ääniä kuin Karppinen oli keskustan Katri Kulmuni, joka sai 8423 henkilökohtaista ääntä

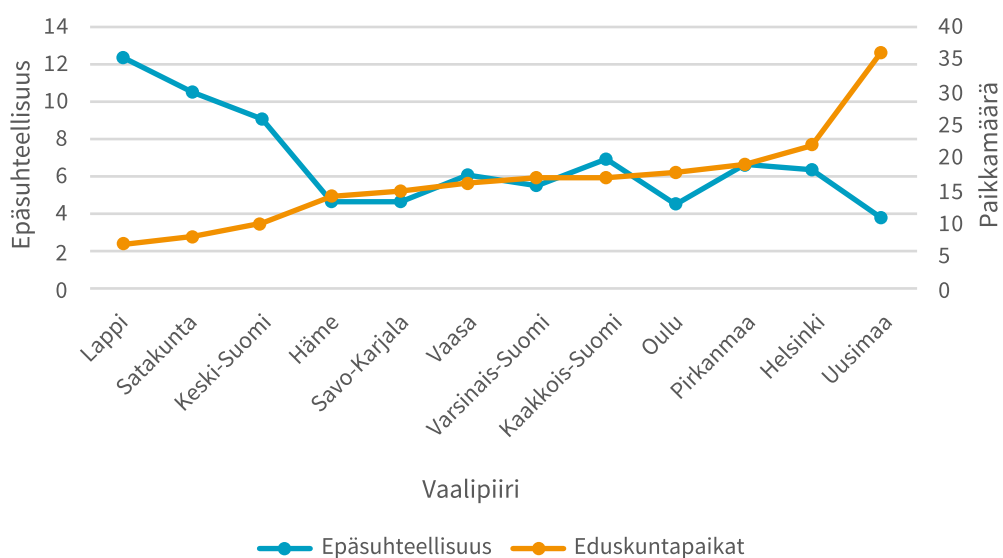
Kun suhteellisuus toteutuu paremmin, aliedustettu puolue saa sille kuuluvaa valtaa. Tämä kuitenkin tarkoittaa menetystä jonkun osalta. Lex Cronbergin luoma suurempi, ja siitä syystä myös suhteellisempi, Savo-Karjalan vaalipiiri kiristi 2015 vaaleissa tunnelmia SDP:n leirissä, jossa arvioitiin ettei uusiin ”vaalipiiriseikkailuihin” lähdetä oman puolueen vallan vähentymisen myötä¹⁵. Kaikki tavat lisätä Suomen vaalien suhteellisuutta varmasti nostattavat soraääniä niissä puolueissa, jotka saattavat menettää uudistusten myötä valtaa. Nämä ovat usein myös puolueita, joilla on nyt valtaa kaataa mahdolliset uudistukset, mikä tekee vaalilainsäädännön uudistamisesta poliittisesti hankalaa.

¹³ Lundell, 2005, s.14–15: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/4151/TMP.objres.12.pdf>

¹⁴ HE 123/2012 vp: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2012/20120123.pdf>

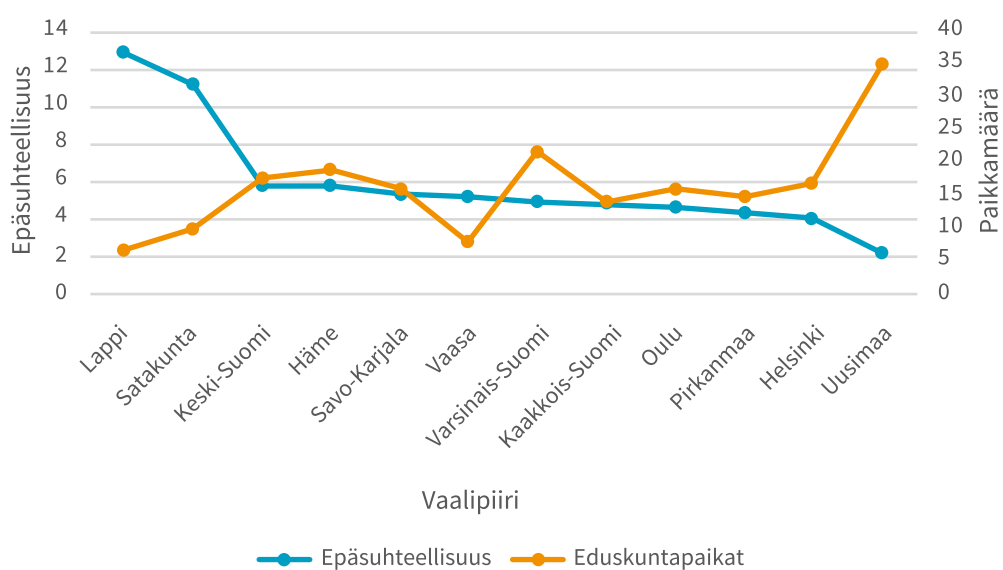
¹⁵ MTV. 20.04.2015, <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/vaalipiiriuudistus-toi-lisapaikkoja-vihreille-demareilta-meni-nelja-paikkaa/5013856#gs.l43x19>

EPÄSUHTEELLISUUDEN JA PAIKKAMÄÄRÄN KORRELAATIO

Kuvio 2: Epäsuhteellisuuden ja vaalipiirien paikkamäärän korrelaatio 2019 eduskuntavaaleissa

EPÄSUHTEELLISUUDEN JA PAIKKAMÄÄRÄN KORRELAATIO

Kuvio 3: Epäsuhteellisuuden ja vaalipiirien paikkamäärän korrelaatio 2015 eduskuntavaaleissa

Vaalitulosten epäreiluus ei koske kuitenkaan pelkästään vihreitä. Esimerkiksi 2011 eduskuntavaaleissa Lapin vaalipiirin Heikki Autto (kok.) putosi eduskunnasta, vaikka sai henkilökohtaisia ääniä 6262 ja kokoomus sai 10,1% vaalipiirin äänistä. Suomen pienimmässä, eli seitsemän edustajan, vaalipiirissä se ei ole tarpeeksi. Lappilaisten äänet eivät käytännössä ole yhtä vaikutusvaltaisia kuin uusmaalaisien. Uudellamaalla piilevä äänikynnyskin on paljon pienempi.

Minkä tahansapuolueen edustaja voi kokea näennäistä epäreilua, eli saada tuloksia, jotka voivat Karppisen tai Auton kaltaisissa tapauksissa vaikuttaa epäreiluilta. Vaikka suuret puolueet hyötyvät nykyjärjestelmässä suhteessa pieniin ja keskiuuriin puolueisiin, niiden kannatus voi muuttua radikaalistikin. Onhan ihan lähiaikoina SDP:n kannatuskin ollut jopa 14,8% kansallisesti¹⁶, mikä voisi tarkoittaa niin alhaista kannatusta, että puolue jäisi kokonaan ilman paikkaa pienissä vaalipiireissä esiintyvien korkeiden äänikynnysten takia. Puolueille on siis tärkeää ymmärtää, myös ihan itsekkäistä lähtökohdista, että epäreilu vaalijärjestelmä voi olla pitkässä juoksussa kaikille epäreilu; myös niille puolueille jotka hyötyvät siitä nyt suhteessa muihin.

Suhteellisuutta voidaan parantaa vaalipiirien suurentamisen lisäksi muuttamalla vaalien jälkeistä paikanjakomenetelmää. Suomen eduskunta- ja eurovaalien paikkajaossa on käytössä D'Hondtin menetelmä, joka on yksi maailman yleisimmistä käytössä olevista menetelmistä. D'Hondtin menetelmässä paikat jaetaan kierroksissa vertauslukujen mukaan. Vertausluku on nimitys numerolle, jolla osoitetaan vaalilistan ehdokkaiden keskinäinen järjestys. Eniten ääniä saanut ehdokas saa vertausluvukseen koko listan saaneet äänet. Tämänjälkeiset vertausluvut luodaan matemaattisella kaavalla, mutta perustuvat listan kokonaisäänimäärään. D'Hondtin menetelmässä tämä prosessi menee näin:

1. Eniten ääniä saanut puolue saa ensimmäisen paikan. Paikan saaneen puolueen alkuperäinen äänimäärä jaetaan sen saaman paikkamäärän +1 mukaan. Tässä vaiheessa vain yksi puolue on saanut yhden paikan, joten sen alkuperäinen äänimäärä jaetaan kahdella ($1+1=2$). Tätä kautta suurimmalle puolueelle saadaan uusi vertausluku.
2. Seuraava paikka jaetaan puolueelle, jolla on toiseksi suurin vertausluku. Aina kun paikka jaetaan jollekin puolueelle, sen vertausluku muutetaan seuraavaa kierrosta varten jakamalla ensimmäisen kierroksen äänimäärä paikkamäärällä+1.
3. Tämä prosessi toistuu, kunnes kaikki paikat on jaettu.

D'hondtin menetelmä suosii suurempia puolueita ja aiheuttaa epäsuhteellisempia vaalituloksia, kun sitä vertaa esimerkiksi Sainte-Laguën menetelmään^{17,18}. Esimerkiksi oikeusministeriön vaalipäällikkö Arto Jääskeläinen on ehdottanut pienimpien vaalipiirien (Lappi, Satakunta, Keski-Suomi) kohdalla laskentatavan muutosta D'Hondtin menetelmästä Sainte-Laguën menetelmään¹⁹. Tämä mahdollistaisi pienempien puolueiden läpimenoa myös pienissä vaalipiireissä.

¹⁶ HS. 22.6.2015. : <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002833210.html>

¹⁷ Benoit, 2017: <https://www.cambridge.org/core/journals/political-analysis/article/abs/which-electoral-formula-is-the-most-proportional-a-new-look-with-new-evidence/8BA747FB2DE5E87B68C83F3DE96E72BF>

¹⁸ Sivulla 27 käsitellään Sainte-Laguën menetelmää Suomen kontekstissa.

¹⁹ YLE. 17.4.2019: <https://yle.fi/uutiset/3-10745844>

Kun pienempien vaalipiirien kohdalla on mietitty suhteellisuuden lisäämistä, niin suurimman kohdalla on mietitty taas sen vähentämistä. Arto Jääskeläinen on myös ehdottanut Uudenmaan vaalipiirin jakamista kahteen noin Pirkanmaan kokoiseen vaalipiireihin²⁰. Uudenmaan vaalipiiri on selvästi suurin kansanedustajapaikoissa laskettuna, mikä tekee siitä yleensä puolueiden kärkiehdokkaiden kilpailuareenan. Uudellamaalla kampanjointi voi olla ehdokkaille vaikeaa sekä kallista, koska vaalipiirissä asuu niin paljon ihmisiä. Uudenmaan vaalipiirin alueelle vahvasti keskittynyt väestö kannustaa puolueita asettamaan sinne ehdokkaita, jotka saisivat suuren äänisaaliin lähes missä vaan vaalipiirissä, jotta koko listan saama äänimäärä voidaan nostaa.

Alueellinen edustavuus

Vaalipiirit aiheuttavat ongelmia, mutta niiden alkuperäinen tarkoitus on ollut taata alueellinen edustavuus. Tämän ajatuksen lähtökohta on oletus, että tietyltä alueelta valittu edustaja edustaa kyseistä aluetta ja sen etuja. On hyvä muistaa, että Suomen eduskunnan on tarkoitus edustaa kansaa, ei alueita. Alueellinen edustavuus on enemmän perinne suomalaisessa politiikassa, jota ei ole kirjattu perustuslakiin itsessään, paitsi vaatimuksena vaalipiireistä.

Eurovaaleissa ja presidentinvaaleissa Suomi on yksi vaalipiiri. Tulkitsemme yleisesti europarlamentaarikkojen sekä presidentin edustavan Suomen kansaa, vaikka näissä vaaleissa ei ole käytössä järjestelmää, joka korostaa alueiden merkitystä. Kansan edustaminen on myös eduskunnan perustuslaillinen tehtävä. Jos Suomessa olisi esimerkiksi koko maan kokoinen vaalipiiri, mikä on monella tavalla nykyisen vaalipiirijaon vastakohta, ihmisillä olisi edelleen oikeus äänestää paikallista edustajaansa, jos he niin haluaisivat, kuten eurovaaleissakin.

Tavallaan nykyinen vaalipiirijärjestelmä, jonka takia pienemmissä vaalipiireissä on suuremmat äänikynnykset, jopa vähentää alueellista edustavuutta, vaikka sen olisi nimenomaan tarkoitus luoda edellytykset sille. Lapin vaalipiiri, ja sieltä ulos jäänyt Riikka Karppinen, on taas hyvä esimerkki tähän, mutta eri syystä kuin aikaisemmin. Karppinen profiloitui vaaleissa luonnonsuojelijana. Hänen ulos jäämisensä eduskunnasta tarkoittaa sitä, että Lapista on yksi kansanedustaja vähemmän, joka puhuisi Lapin luonnon suojelemisesta kaivoshankkeilta. Nyt kaikki Lapin kansanedustajat, perussuomalaisen Kaisa Juusoa lukuun ottamatta, kannattavat kaivostoimintaa saamelaisalueilla ja Natura -luonnonsuojelualueilla²¹.

Se, että miksi eduskunnan jäsenet pitää valita vaalipiireistä nykyisellä tavalla vaatii paremmat perustelut kuin alueellinen edustavuus, jos tämä ei käytännössä edes aina toteudu ja aiheuttaa samalla myös epäsuhteellisia vaalituloksia alueellisesti sekä kansallisesti. Jos näemme kansallisesti valitut europarlamentaarikot sekä presidentin kansan edustajina, jonka perustuslaki määrittelee myös eduskunnan tehtäväksi, niin herää kysymys, että miksi eduskuntavaaleissa ei voida myös siirtää yhden vaalipiirin malliin?

Alueellinen edustavuus on tärkeää ja sitä pitäisi pyrkiä säilyttämään. Suomalaisia asuu eri alueilla, joilla voidaan olettaa olevan toisistaan erillisiä intressejä. Jos eduskunnassa ei olisi ainuttakaan edustajaa joltain alueelta, päättäjien ei tarvitsisi välttämättä välittää tuon alueen äänestäjien mielipiteistä tehdessään päätöksiä.

²⁰ IS. 24.2.2020: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000006417180.html>

²¹ YLE, 30.9.2020: <https://yle.fi/uutiset/3-11568130>

Vähemmän alueellisuutta painottava vaalijärjestelmä – kuten yhden vaalipiirin järjestelmä, joka ei huomioi sitä ollenkaan – voi olla arvaamaton ja johtaa tilanteisiin, joissa jopa kokonainen maakunta jää ilman omaa edustajaa. Eräänlaisena havainnollistava esimerkkinä tästä vaikutuksesta voidaan ottaa Helsingin kaupunginvaltuusto, jossa monet kaupungin alueet ovat erittäin aliedustettuja²². Kun alueellisuutta ei varmisteta institutionaalisesti, valta periferiassa vähenee. Alueellisen edustuksen takaaminen institutionaalisesti vaikuttaa oikeudenmukaisemmalta lähestymistavalta kuin sen sivuuttaminen.

Toinen seikka, joka herättää kysymyksiä alueellista epätasa-arvosta on se, miten eri vaalipiirien kansanedustajat edustavat eri määriä äänioikeutettuja. Jos jokaisen vaalipiirin määrän äänioikeutettuja jakaa sen paikkamäärällä, voidaan nähdä kuinka monta äänestäjää yksi kansanedustaja edustaa (taulukko 2). Mitä suurempi tämä luku, sitä vähemmän tätä aluetta edustetaan.

Ahvenanmaalla, jossa valitaan vain yksi kansanedustaja, luku on korkein 27 664. Manner-Suomessa Helsingin vaalipiirissä on suurin suhde, jossa yksi kansanedustaja edustaa 24 586 äänioikeutettua, kun pienin on Uudellamaalla, jossa kansanedustaja edustaa 21 581 äänioikeutettua. Vaihtelua näissä voidaan kutsua pieneksi, ja Ahvenanmaa on selkeä poikkeama, mutta tämä myös osoittaa yhdenlaista alueellista epätasa-arvoa, jonka vaalipiirit aiheuttavat.

VAALIPIIRI	ÄÄNIOIKEUTETTUJA 2019	EDUSKUNTAPAIKAT 2019	ÄÄNESTÄJIÄ/PAIKKA
Uusimaa	776914	36	21581
Oulu	389112	18	21617
Häme	305915	14	21851
Kaakkois-Suomi	376784	17	22164
Pirkanmaa	421389	19	22178
Satakunta	181239	8	22655
Savo-Karjala	340227	15	22682
Keski-Suomi	227335	10	22734
Vaasa	367339	16	22959
Lappi	161059	7	23008
Varsinais-Suomi	394180	17	23187
Helsinki	540883	22	24586
Ahvenanmaa	27664	1	27664
Yhteensä	4510040	200	22550

Taulukko 2: Äänioikeutettujen ja kansanedustajien välinen suhde vaalipiireittäin (Lähde: Yle)

Tämä osoittaa myös sen, että Uudenmaan vaalipiiri on muita vaalipiirejä edustavampi, kun Uudenmaan kansanedustajat kirjaimellisesti edustavat jokainen pienempää määrää ihmisiä. Ero vaalipiirien välillä ei tässä vertailussa ole suuri, mutta se on kuitenkin yksi lisätodiste sille, että vaalipiirit luovat tilanteen, jossa kaikkien äänestäjien ääni ei ole täysin yhtäläinen. Tätä tilannetta ei pystyisi syntymään esimerkiksi yhden vaalipiirin mallissa.

²² Eric Carver, 13.4.2021

Uudellamaalla on jo tämän lisäksi suhteelliset vaalitulokset ja alhaisimmat äänikynnykset, mikä tekee siitä tärkeimmän vaalipiirin pienille puolueille. Joillekin puolueille Uudenmaan tai Helsingin ulkopuolella läpimeno on lähes mahdotonta.

Uusimaa on siis hyvin poikkeuksellinen ja erikoinen vaalipiiri, mikä on alueellisen edustavuuden näkökulmasta ongelmallista. Kun miettii asiaa suhteellisuuden ja poliittisen moninaisuuden edustavuuden näkökulmasta, niin Uusimaa on erikoisuksiensa ansiosta erittäin hyvä vaalipiiri. Sen jakaminen kahteen ja tahallinen epäsuhteellistaminen – kuten on ehdotettu²³ – sen takia, että muissa vaalipiireissä asiat ovat huomattavasti huonommin, saattaa olla väärä suunta mistä lähteä ratkomaan alueellista epätasa-arvoa. Olisi parempi nostaa muiden vaalipiirien suhteellisuutta ja madaltaa äänikynnystä, kuin pyrkiä päinvastaiseen toimintaan siellä, missä nämä asiat toteutuvat paremmin. Uudenmaan vaalipiirin suhteellisuutta ei pitäisi lähteä alentamaan, joten jos vaalipiiri jaetaan kahtia, olisi syytä myös tehdä jotain lisääntyneen epäsuhteellisuuden korjaamiseksi, kuten esimerkiksi laskukaaavan muuttaminen Sainte-Laguën menetelmään²⁴.

Nykyinen järjestelmä pakottaa suuret puolueet toimimaan aktiivisesti jokaisessa vaalipiirissä, koska ne eivät voi esimerkiksi keskittää kampanjoitaan pelkästään etelän kasvukeskuksiin. Se myös pakottaa vallanjakoon eri puolilta Suomea tulevien ihmisten kesken ja takaa, että jokaiselta Suomen alueelta tulee kansanedustajia. Nämä ovat hyötyjä, joita saamme järjestelmässä, jossa kaikkien ihmisten äänet eivät ole kuitenkaan täysin tasavertaisia. On poliittinen päätös, että mihin asti tämänkaltainen epätasa-arvo on hyväksyttävää. Lopulta vaalipiirijako, kuten koko poliittinen järjestelmämme, on maamme historian muokkaama kokonaisuus, johon on syytä suhtautua kriittisesti, vaikka se onkin verrattain toimiva tällä hetkellä. Järjestelmä vaatii jonkunlaista korjausliikettä, jonka olisi syytä painottaa alueellisuuden lisäksi parempaa suhteellisuutta ja pienempiä äänikynnyksiä.

Vähemmistöryhmien edustus

Usein huomaamatta jäävä alueelliseen epätasa-arvoon sekä edustavuuteen yleisesti liittyvä epäoikeudenmukaisuus Suomessa on myös saamelaiden edustuksen puute eduskunnassa. Ahvenanmaa saa autonomisena alueena yhden kiintiöpaikan eduskuntaan. Saamelaiset ovat perustuslaissakin erityisasemassa ja heillä on oma parlamenttinsa, mikä on verrattavissa ahvenanmaalaisten asemaan.

Suurin ero ahvenanmaalaisten ja saamelaisten välillä on saamelaisten alueellinen levietyneisyys koko maahan, kun ahvenanmaalaiset äänestävät lähes perustavanlaatuisesti Ahvenanmaan vaalipiirissä. Myös väestömäärä on eri. Ahvenanmaalla asuu noin 29 000 ihmistä²⁵. Suomessa asuu noin 10 000 saamelaista ja 60% heistä asuu kotiseutunsa ulkopuolella²⁶. Huomattava ero on myös siinä, että ahvenanmaalaisilla on oma edustaja eduskunnassa autonomisen asemansa takia, kun saamelaisilla taas ei ole.

²³ IS. 24.2.2020: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000006417180.html>

²⁴ Sivulla 27 käsitellään Sainte-Laguën menetelmää Suomen kontekstissa

²⁵ Visit Åland: <https://www.visitaland.com/fi/articles/aland/>

²⁶ Saamelaiskäräjät: <https://www.samediggi.fi/saamelaiset-info/>

Saamelaiset ovat Euroopan ainoana alkuperäiskansana tietynlaisessa erityisasemassa. Suomen perustuslaissa mainitaan nimeltä myös toinen vähemmistöryhmä: romanit. Suomen romaneja on noin 10 000–12 000²⁷. Noin saamelaisten kokoisen perustuslaissa tunnistetun vähemmistön edustuksen turvaaminen eduskunnassa on myös ajankohtaista, jos sitä pohditaan saamelaisille. Saamelaisten kohdalla saamelaiseksi tunnistautuminen voi kuitenkin olla verrattain helpompaa. Esimerkiksi moni romanikieltä äidinkielenään käyttävä ei merkitse sitä väestörekisteriin, koska pelkää sen perusteella tehtävää etnistä rekisteröintiä²⁸.

On hyvä tunnistaa, että saamelaisten tai romanien väestöluvut vastaavat noin puolikasta kansanedustajaa, kun vertailukohtana käytetään sitä, että Uudenmaan kansanedustajat edustavat reilua 20 000 äänioikeutettua. Vähemmistöjä edustava kiintiökansanedustaja olisi siis positiivista erityiskohtelua, mikä on hyvä tunnistaa. Tässä selvityksessä käydään myöhemmin läpi joidenkin eurooppalaisten maiden käytäntöjä vähemmistöryhmien edustuksen turvaamisessa ja miten se usein ilmenee nimenomaan positiivisena diskriminaationa²⁹.

Äänestysaktiivisuus

Äänestysaktiivisuus, jota parlamentaarinen työryhmä pyrkii myös nostamaan, on Suomessa alhaista verrattuna esimerkiksi Ruotsiin tai Tanskaan, vaikka sijoitumme tässäkin vertailussa OECD-maiden joukossa melko hyvin. Ero Suomen ja Ruotsin viime vaalien äänestysaktiivisuudessa oli kuitenkin yli 15 prosenttiyksikköä Ruotsin hyväksi³⁰. Eduskunnassa Suomen muita alhaisemman äänestysaktiivisuuden syiksi on pohdittu muun muassa vaalien ajallisesta tiheydestä johtuvaa ”vaaliväsymystä”, pienten vaalipiirien korkeita piileviä äänikynnyksiä, puolueiden jäsenmäärien laskua ja vaikeuksia tavoittaa vähemmän osallistuvia ryhmiä vaalitiedotuksella. Tähän on esitetty ratkaisuksi esimerkiksi vaalisyklin kehittämistä, kirje- ja nettiäänestyksen selvittämistä, äänestyspaikkojen lisäämistä ja niiden esteettömyyden parantamista sekä vaalitiedotuksen parantamista³¹.

Nuoret äänestävät vanhempia ihmisiä harvemmin ja äänestysaktiivisuus kasvaa noin 72 ikävuoteen asti³². 20-vuotiaat äänestävät vähiten ja 72-vuotiaat eniten, jonka jälkeen äänestysaktiivisuus taas lähtee laskuun. 18-vuotiaiden äänestysprosentti on Suomessa korkeampi kuin 20-vuotiaiden. Tämä kertoo siitä, että ensikertalaiset äänestävät verrattain enemmän. Koulutus- ja tulotaso ovat iän lisäksi myös merkittäviä ennustajia äänestyskäyttäytymisessä. Yksilön saavutettu ja hänen lapsuuden perheensä sosioekonominen asema on merkittävä erottava tekijä, kun tarkastelee äänestämistä³³. Tiivistäen, nuoret vähemmän koulutetut ja vähävaraiset äänestävät vähiten. Eli kun äänestysaktiivisuutta pyritään nostamaan, sen kannattaisi keskittyä nostamaan sitä etenkin näiden vähemmän äänestävien ryhmien kohdalla.

²⁷ Sosiaali- ja terveysministeriö, 2009: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72788/URN%3aNB%3afi-fe201504225296.pdf>

²⁸ Ulkoministeriö, 2017, s.12: https://um.fi/documents/35732/0/MinLang_V%20raportti_Suomi_2017.pdf

²⁹ Sivulla 25 käydään läpi muiden maiden käytäntöjä vähemmistöryhmien edustuksen takaamiseksi.

³⁰ Perustuslakivaliokunta, 2014: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?tritype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=pevm+3/2014>

³¹ Perustuslakivaliokunta, 2014: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?tritype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=pevm+3/2014>

³² Tilastokeskus, 2019: http://www.stat.fi/til/evaa/2019/03/evaa_2019_03_2019-05-24_kat_001_fi.html

³³ Lahtinen, 2019: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305213/Socioeco.pdf>

Korkea äänestysaktiivisuus on tärkeää, koska se oikeuttaa valtion vallankäyttöä ja luo kansaa edustavamman äänestystuloksen. Yksilön päätöstä äänestää voidaan tarkastella kustannus-hyötyanalyysin perspektiivistä, eli kun äänestämisen kustannukset ovat suuremmat kuin siitä näennäisesti saatavat hyödyt, on todennäköistä, että yksilö jättää äänestämättä. Tästä syystä äänestämisestä täytyy tehdä mahdollisimman helppoa ja äänestämisen merkitystä edustajien valinnalle korostaa. Eduskunnassa ehdotetut tavat ovatkin juuri tästä perspektiivistä toimivia ratkaisuja.

Toinen tapa parantaa äänestysaktiivisuutta olisi tehdä äänestämistä pakollista, kuten on tehty esimerkiksi Belgiassa, missä on poikkeuksellisen suuri äänestysaktiivisuus. Äänestämisen lisääminen kepillä porkkanan sijaan voi kuitenkin helposti kerätä vastustusta monelta suunnalta. Suomessa äänestäminen on perinteisesti nähty oikeutena velvollisuuden sijasta.

Äänestysikärajan muutos voi olla pitkällä aikavälillä mahdollinen tapa nostaa äänestysaktiivisuutta. Tällöin äänestäjiä on enemmän, mutta äänestämiseen päästään myös kiinni nuorempana. Äänestysiän alentaminen ja äänestämisen mahdollistaminen kouluissa voisi nostaa nuorten äänestysaktiivisuutta huomattavasti ja tarjota arvokasta demokratia- ja kasvatusta, jolla voi olla hyvin pitkäjänteiset seuraukset suomalaisten äänestyskäyttäytymiselle.

Voisi olla perusteltua aloittaa äänestysikärajan laskeminen edes kokeilun tasolla kunta- ja vaaleista, sillä toisen asteen koulutus on iso osa kuntien rahoitusta ja toisen asteen opiskelijat ovat pääosin alle 18-vuotiaita. Kunnat vastaavat myös monesta muusta julkisesta palvelusta, joita nuoret käyttävät. Olisi luontevaa aloittaa tämänkaltaisen demokratiakokeilu nimenomaan kunnista. Nuoret käyttävät Suomessa kansalaisaloitteita myös aktiivisesti³⁴. Esimerkiksi kansalaisaloitteiden allekirjoitusikää voisi myös samalla alentaa, mikä antaisi nuorille mahdollisuuden vaikuttaa myös kansallisiin asioihin. Esimerkiksi 15-vuotiaat voivat jo nyt allekirjoittaa kuntalaisaloitteita.

Myös varusotilaiden äänioikeuden käytännön toteutuminen on kyseenalaista, minkä takia monet tahot ovat ottaneet kantaa heidän äänestysmahdollisuuksiensa parantamisen puolesta³⁵. Asevelvollisten heikentynyt mahdollisuus toteuttaa äänioikeuttaan on myös tasa-arvo-ongelma, koska asepalveluksen suorittajissa miehet ovat vahvasti yliedustettuja verrattuna muihin sukupuoliin. Tämä johtuu Suomen epätasa-arvoisesta asevelvollisuuslainsäädännöstä.

³⁴ Huttunen & Christensen, 2020: <https://doi.org/10.1177/1103308819853055>

³⁵ ”Kaikkien eduskuntapuolueiden nuorisjärjestöt, asevelvollisten edunvalvontajärjestö Varusmiesliitto sekä eduskuntapuolueiden yhteistyöjärjestö Puolueiden kansainvälinen demokratiayhteistyö – Demo Finland vaativat, että varusmiesten mahdollisuus käyttää äänioikeuttaan kaikissa Suomessa toimitettavissa vaaleissa turvataan tarjoamalla äänestysmahdollisuus varuskunnissa.” Demo Finland, 15.12.2020: https://demofinland.org/wp-content/uploads/2020/12/Kannanotto_varusmiesten_aanestysioikeudet.pdf

Yhteenveto Suomen eduskuntavaalijärjestelmän toimivuudesta

Vaalijärjestelmä on toimiva silloin, kun se saavuttaa mahdollisimman hyvin sille asetetut tavoitteet. Mitkä siis ovat vaalijärjestelmämme tavoitteet? Perustuslaissa todetaan seuraavasti:

”Kansanedustajat valitaan välittömällä, suhteellisilla ja salaisilla vaaleilla. Jokaisella äänioikeutetulla on vaaleissa yhtäläinen äänioikeus.”³⁶

Suomen vaalipiireissä on kaikissa käytössä sama suhteellinen vaalitapa, mutta vaalipiirit tekevät vaalituloksesta epäsuhteellisemmän kuin olisi käytännössä mahdollista. Voi myös kyseenalaistaa, että toteutuuko yhtäläinen äänioikeus, jos esimerkiksi samalle puolueelle menevällä äänellä on vaikutusta paikkajakoon yhdessä vaalipiirissä, mutta ei toisessa.

Kun eduskunnan on tarkoitus edustaa kansaa, on kansan osallistumisessa vaaleihin kyse myös vaalien toimivuudesta. Kun yli 20 % yli 18-vuotiaista kansalaisista jättää äänestämättä³⁷, ja kun tämä luku on suurempi esimerkiksi nuorten, vähemmän koulutettujen tai pienempituloisten kohdalla³⁸, voidaan puhua järjestelmän vajavaisesta toimivuudesta. Yli 70 % äänestysaktiivisuus koko äänioikeutetun väestön kontekstissa on kansainvälisesti verrattuna erinomainen tulos, mutta siinäkin on vielä parantamisen varaa, etenkin kun aktiivisuus ei jakaudu tasaisesti eri väestö- ja ikäryhmien välillä.

Kenties suurin ongelma Suomen vaalijärjestelmän toimivuuden suhteen on maan sisällä tapahtuva vaalipiirien välinen muuttoliike. Suomen perustuslaki jakaa maan vähintään kahteentoista ja enintään kahdeksaantoista vaalipiiriin¹¹. Vaalipiirijako toteutetaan perustuen maantieteelliseen, kulttuurilliseen, hallinnolliseen ja historialliseen alueiden jakoon. Ongelmana on kuitenkin se, väestöltään pienemmät vaalipiirit pienenevät, kun suuremmat suurenevat³⁹. Tämä tarkoittaa sitä, että pienempien vaalipiirien kohdalla paikkoja täytyy vähentää, mikä vähentää suhteellisuutta, kun suurempien kohdalla tilanne on päinvastoin. Muuttoliike etenkin Uudellemaalle on erittäin runsasta joka puolelta maata, mikä aiheuttaa jatkuvasti eduskuntapaikkojen lisäämistä Uudellemaalle pienempien vaalipiirien kustannuksella.

Kun pienimmät vaalipiirit muuttuvat entistä pienemmiksi ja niiden eduskuntapaikat vähenevät, niiden vaalitulokset myös muuttuvat entistä epäsuhteellisemmiksi. Väestöltään ja eduskuntapaikkamäärältään pienin Lapin vaalipiiri on jo maantieteellisesti niin suuri, että sen yhdistäminen vieressä olevaan Oulun vaalipiiriin loisi maantieteellisesti noin puolet Suomesta kattavan vaalipiirin, mikä itsessään voidaan sanoa vähentävän alueellista edustavuutta. Tämä asettaisi myös valtavan vaalipiirin ehdokkaat hyvin erilaiseen asemaan kuin vaikka yhden kaupungin kattavassa Helsingin vaalipiirissä. Vaalipiiriliitokset voivat olla yksi laastari epäsuhteellisuusongelmaan, kuten ne ovat olleet ennenkin, mutta muita ja parempiakin vaihtoehtoja on olemassa.

³⁶ Suomen perustuslaki. 1. luku, 25§: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L3P25>

³⁷ Tilastokeskus, 2019: http://www.stat.fi/til/evaa/2019/03/evaa_2019_03_2019-05-24_kat_001_fi.html

³⁸ Lahtinen, 2019: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305213/Socioeco.pdf>

³⁹ Tilastokeskus, 2020: https://www.stat.fi/til/muutl/2019/muutl_2019_2020-05-14_tie_001_fi.html

Suomen vaalijärjestelmän toimivuuden parantamiseksi kannattaa selvästi keskittyä vaalipiirien aiheuttamaan epäsuhteellisuuteen, alueelliseen epätasa-arvoon ja tapoihin lisätä äänestysaktiivisuutta. Näitä asioita pohditaan seuraavissa kohdissa ensiksi tarkastelemalla Euroopasta löytyviä vaihtoehtoisia järjestelmiä ja sitä, miten ne voisivat olla avuksi Suomen vaalijärjestelmän toimivuuden parantamisessa.

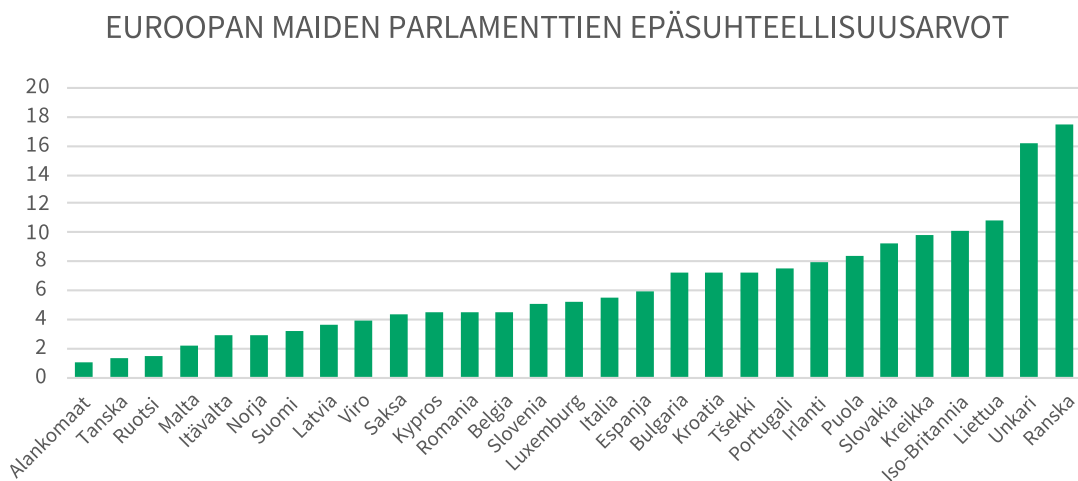
3. Vaihtoehtoiset järjestelmät

Suomen vaalitapa ja siihen liittyvät perinteet ovat vain yksi monista paikalliseen historiaan ja poliittiseen kulttuuriin sidotuista tavoista toteuttaa demokratiaa. Ympäri Eurooppaa on eri kehityssuuntien takia päädytty hyvinkin erilaisiin järjestelmiin kuin meillä. Vertailtavaksi maiksi on tähän otettu 28 eurooppalaista maata, joiden vaalijärjestelmien lyhyet kuvaukset löytyvät Liitteestä 1.

Joissakin maissa on kaksikamarinen parlamentti, mutta tässä käsitellään vain jokaisen maan alahuoneiden vaaleja. Lähtökohdaksi maiden vertailulle otetaan *Kuviossa 4* esitetyt Gallagher-indeksin epäsuhteellisuuskemat.

Suomea suhteellisemmat järjestelmät antanevat hyviä kehitysehdotuksia sille suunnalle, mihin Suomen järjestelmää kannattaisi kehittää. Kun tarkastelee muita Euroopan maita, joissa on Suomea epäsuhteellisemmat tulokset, voidaan saada osviittaa siitä mihin suuntaan Suomen järjestelmää ei kannata todennäköisesti lähteä kehittämään.

Vaalijärjestelmien vaikutukset suhteellisuuteen

Kuvio 4: Eurooppalaisten maiden parlamenttien epäsuhteellisuusravot⁴⁰

Eurooppalaisten maiden välillä on suurta vaihtelua suhteellisuuden saralla. Ensiksi on syytä huomioda, että Suomi pärjää tässäkin vertailussa erittäin hyvin. Tämä on johdonmukaista tässä kirjoituksessa esitettyihin lähtökohtiin siitä, että Suomi on varsin pitkälle kehittynyt demokratia, joka pärjää muutenkin kansainvälisissä vertailuissa erinomaisesti. Suomen nykyinen järjestelmä on siis suhteellisuuden mittarilla verrattain toimiva, vaikka siinä onkin tiettyjä, tässä kirjoituksessakin käsiteltyjä, ongelmakohtia.

⁴⁰ Italian kohdalla mukana vain uusimpien vaalien tulokset uuden vaalilain takia. Romaniassa ja Unkarissa on mukana laskuissa kahdet vaalit samasta syystä. Liite 2 sisältää laskelmat kokonaisuudessaan.

Suomea suhteellisempia tuloksia löytyy Alankomaista, Maltalta, Tanskasta, Ruotsista, Norjasta ja Itävallasta. Maltalla on käytössä siirtoäänivaalitapa ja maa on käytännössä kaksipuoluejärjestelmä, joiden yhdistelmä antaa suhteelliset vaalitulokset, vaikka etenkin tämän tyyllisen puoluejärjestelmän edustavuus onkin kyseenalaista. Suhteellisuus ja edustavuus liittyvät toisiinsa, mutta suhteelliset tulokset eivät aina ole mahdollisimman edustavia. Maltan suhteellinen vaalitulos, mutta kuitenkin poliittisen moninaisuuden näkökulmasta köyhä kaksipuoluejärjestelmä on tästä hyvä esimerkki. Kaksipuoluejärjestelmä on myös aina sidottu kyseisen maan omaan poliittiseen historiaan, ja sen keinotekoinen luominen on käytännössä mahdotonta sekä epähaluttua Suomen poliittisen moninaisuuden näkökulmasta.

Tanskassa, Ruotsissa ja Norjassa on käytössä tasauspaikkajärjestelmät ja Tasauspaikat korjaavat kansallisen tason tulosten mahdollista epäsuhteellisuutta.

Itävallan tulosten suhteellisuutta lisää vaalipiirikohtaisten paikkojen jakaminen Hare-kiintiönä (englanniksi *Hare quota*) tunnettua paikanlaskumenetelmällä, joka suosii pienempiä puolueita, toisin kuin esimerkiksi Suomen käyttämän D'hondtin menetelmä. Itävallassa puolue pääsee paikkajakoon, jos se saa 4% kansallisista äänistä tai ainakin yhden paikan vaalipiireistä, mikä voi teoriassa lisätä epäsuhteellisuutta, jos monet puolueet jäävät näiden kynnysten alapuolelle. Alankomaissa, joissa on kaikista suhteellisimmat vaalitulokset, on vain yksi kansallinen vaalipiiri ilman keinotekoista äänikynnystä. Ilman vaalipiirejä ja äänikynnystä epäsuhteellisuus on huomattavan matalaa.

Näissä maissa, joissa on Suomea suhteellisemmat vaalitavat, on Maltaa lukuun ottamatta verrattain samanlaiset käytännöt vaalien järjestämisen suhteen. Ne erottautuvat meistä vain pienillä eroilla joko vaalipiirijaon, tasauspaikkajärjestelmän luonnilla vaalipiirien rinnalle tai erilaisen paikkajaon laskentamenetelmän kautta. On toki myös huomioitava se, että Alankomaat on pinta-alaltaan paljon Suomea pienempi ja väestötiheys on suurempi, jolloin alueiden edustavuuden tärkeys korostunee enemmän Suomessa. Suomen vaalien tulokset jäävät usein näiden Euroopan kärkimaiden jälkeen sen takia, että nykyisten vaalipiiriemme luomaa epäsuhteellisuutta ei korjata mitenkään.

Kun siirrytään Suomea epäsuhteellisempiin maihin, niin ensimmäisenä on Latvia, jossa on Suomea pienempi parlamentti sekä vaalipiireissä lakiin kirjattu 5 % äänikynnys. Vaikka paikkajako toteutetaan Sainte-Laguën menetelmällä, lopputulos on kuitenkin Suomea vähän epäsuhteellisempi. Viron ja Kyproksen verrattain epäsuhteelliset tulokset liittyvät myös alhaisempaan määrään parlamentaarikkoja. On selvää, että jos valittavia edustajia on vähemmän, on hankalaa saada suhteellisempia vaalituloksia monipuoluejärjestelmässä. Kyproksen ja Viron epäsuhteellisuutta lisäävät myös paikoittain erittäin pienet vaalipiirit. Belgian sekä Romanian epäsuhteellisuustuloksia nostaa 5 prosentin äänikynnys, useammat pienet vaalipiirit sekä D'Hondtin menetelmä.

Sloveniassa on myös pieni parlamentti ja kaikki parlamentaarikot valitaan vaalipiireistä, joissa on yhtä paljon edustajia. Käytössä on myös kansallinen 4 prosentin äänikynnys, joka lisää epäsuhteellisuutta. Luxemburgin pienen parlamentin epäsuhteellisuusongelma on vähän samanlainen kuin Suomessa, eli liittyy parlamentin pienen koon lisäksi vaalipiirikohtaisiin piileviin äänikynnyksiin.

Italian kohdalla tähän on laskettu vain uusimpien vaalien tulokset mukaan, koska vaalijärjestelmä on hiljattain muutettu. Italian osittain pluraliteettivaaleihin perustuva sekatyypinen vaalijärjestelmä on syyllinen sen hieman Suomea epäsuhteellisimmille vaalituloksille. Pluraliteettivaalit tarkoittavat järjestelmää, jossa yhden edustajan vaalipiirissä eniten ääniä saanut ehdokas saa paikan, mutta ei tarvitse siihen enemmistöä. Hyvä esimerkki tästä on Iso-Britannian pluraliteettijärjestelmä (englanniksi *first-past-the-post*).

Espanjassa epäsuhteellisuutta luovat paikoin pienet vaalipiirit, joissa voi olla suuret piilevät äänikynnykset. Bulgariassa on monia pienempiä vaalipiirejä, joita on myös todella paljon, sekä kansallinen 4 prosentin äänikynnys. Kroatiassa kaikissa vaalipiireissä on sama määrä edustajia ja käytössä 5 prosentin äänikynnys. Tšekissä on myös 5 prosentin kansallinen äänikynnys, mutta myös useampia pieniä vaalipiirejä. Portugalin järjestelmä on samantyylinen Espanjan kanssa, ja silläkin on useita todella pieniä vaalipiirejä, joissa esiintyy suuria äänikynnyksiä.

Irlanti on tässä vertailussa hyvin erikoinen tapaus. Kuten Maltalla, Irlannissa on käytössä siirtoäänivaalitapa (josta tästä eteenpäin käytän englanninkielistä lyhennettä STV = *single transferable vote*).

Kummankin maan vaalijärjestelmän historiaan on vaikuttanut suhde Iso-Britanniaan, jossa on ollut käytössä enemmistövaalipiireihin pohjautuva pluraliteettivaalijärjestelmä. Suurin ero Maltan ja Irlannin välillä on, että Irlannissa on monipuoluedemokratia, kun Maltalla on käytännössä kaksipuoluejärjestelmä, joka luo STV:n ja vähäisesti muunnellun paikkajaon takia matemaattisesti hyvin suhteelliset vaalitulokset.

Verratessa Iso-Britannian enemmistövaalijärjestelmään, STV on tapa muuttaa pienten vaalipiirien tulokset suhteellisemmiksi. Irlannin korkea epäsuhteellisuusluku on tässä vertailussa kuitenkin vähän harhaanjohtava, sillä se voi vaihdella eri vaalien välillä huomattavasti (vuoden 2011 vaaleissa se oli 8,67 ja vuonna 2020 se oli 1,94).

Tässä selvityksessä vaalien epäsuhteellisuusarvoja laskettiin käyttämällä enimmillään kolmien vaalien tuloksia. Suuri vaihtelu tulosten välillä johtunee siitä, että kun epäsuhteellisuuslukemia laskee STV-järjestelmässä, niin puolueiden saamat äänimäärät laskeaan käyttäen ensimmäisiä preferenssiäänä. STV-vaaleissa voi kuitenkin laittaa useampia ehdokkaita mieluisuusjärjestykseen, mitä ei voi samalla tavalla ottaa mukaan Gallagherindeksin epäsuhteellisuusarvoja laskettaessa.

Näitä arvoja laskiessa fokusoidaan myös puolueiden väliseen suhteellisuuteen, ja STV-vaalijärjestelmän takia Irlannissa valitaan usein verrattain paljon sitoutumattomia ehdokkaita, mikä lisää tämän tuloksen vääristymää. Epäsuhteellisuusluvut STV-järjestelmien kohdalla voivat siis olla harhaanjohtavia, koska laskuun ei oteta mukaan kaikkia annettuja ääniä, vaan pelkästään ensimmäiset preferenssiäänät.

Irlannin, kuten Maltankin, kohdalla pitää siis huomioida se, että STV on verrattain suhteellinen vaalijärjestelmä, mutta se on otettu käyttöön näissä maissa niiden oman poikkeuksellisen historian takia. Vaihtoehtona STV vaikuttaa Suomelle siis kaukaiselta tästä syystä, vaikka STV saattaisi parantaa suhteellisuutta Suomessakin.

Puolassa epäsuhteellisuuden aiheuttaa sama asia kuin Suomessa, eli liian pienet vaalipiirit, mutta mittavammalla skaalalla. Slovakian ongelma on puolestaan maan alikehittyneessä puoluekentässä ja liian korkeassa äänikynnyksessä, mikä voisi teoriassa olla tilanne hyvin monessa järjestelmässä, jossa on suuret äänikynnykset. Vuoden 2020 vaaleissa 23,74 % äänistä menivät alle 5 % äänistä saaneille puolueille, tai alle 7 % saaneille vaaliliitoille, eli ne menivät hukkaan.

Eli siis lähes neljänneksellä äänistä ei ollut vaikutusta paikkajakoon, koska ihmiset äänestivät liian useita puolueita, jotka saivat liian vähän kannatusta. Slovakian parlamentista jäi uupumaan viisi 2–5 % kannatuksen puoluetta, johon kuului mm. kaksi unkarilaisvähemmistöjen asioita edustavaa puoluetta sekä 4,65 % äänistä saanut kristillisdemokraattinen puolue. Vertailuksi Suomessa 3,9 % äänistä saanut Kristillisdemokraatit sai viisi paikkaa eduskuntaan. Myös aikaisemmat eurovaalit sekä presidentinvaalit voittanut edistyksellisten koalitio sai 6,96 % äänistä, jääden 0,04 %-yksikköä vaaliliitoilta vaaditun 7 % äänikynnyksen alle ja täten täysin ilman edustusta parlamentissa.

Kreikan huomattavan korkean epäsuhteellisuuden aiheuttaa maan erikoinen enemmistöbonusjärjestelmä, jossa suurimmalle puolueelle annetaan 50 lisäpaikkaa. Iso-Britannian pluraliteettivaalit nostavat maan epäsuhteellisuutta huomattavasti. Vaikka Ranskassa on käytössä kahden kierroksen vaalit, sen pluraliteettijärjestelmä luo myös huomattavan epäsuhteelliset vaalitulokset. Unkarin ja Liettuan järjestelmät ovat näistä samoista syistä myös huomattavan epäsuhteellisia, vaikka pluraliteetti-/enemmistöjärjestelmän rinnalla on myös suhteellisilla vaaleilla valittavia edustajia.

Tästä vertailusta näkee selvästi, että kaikkein epäsuhteellisimpia tuloksia tulee pluraliteettivaaleilla. On onneksi erittäin epätodennäköistä, että Suomessa mentäisiin tähän suuntaan.

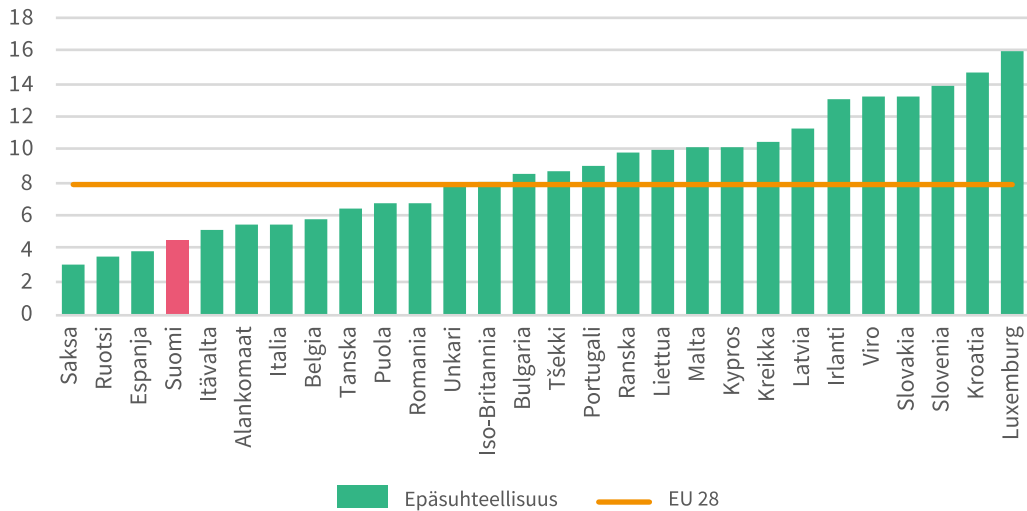
Äänikynnykset, lakiin kirjatut tai piilevät, aiheuttavat epäsuhteellisia tuloksia, etenkin jos puoluekenttä on pirstaloitunut, kuten Slovakiassa. Tämä tapahtuu, koska kansalliset äänikynnykset voivat jättää monet pienemmät puolueet kokonaan ulos paikkajaoista. Tämä sama tilanne voi kuitenkin tapahtua myös järjestelmissä, joissa on vaalipiirit, joko lakiin kirjattujen tai piilevien äänikynnysten takia. Vaalipiirien suuret epäsuhteellisuudet realisoituvat verrattain pienemmiksi kansallisella tasolla, mutta lisäävät kuitenkin kansallista epäsuhteellisuutta. Eli siis epäsuhteellisuus voi olla myös alueellisesti hyvin erilaista. Suuret alueelliset epäsuhteellisuudet nostavat kansallista keskiarvoa, mutta paikallisesti tilanne voi olla edustavuuden kannalta paljon kansallista keskiarvoa huonompikin. Mitä enemmän pieniä (ja usein myös epäsuhteellisia) vaalipiirejä on, sitä epäsuhteellisempi myös kansallinen tulos on.

Suhteellisuuden lisäämiseksi äänikynnyksistä pitäisi pyrkiä tekemään mahdollisimman pienet ja vaalipiirien koko pitäisi maksimoida. Nämä kaksi asiaa on toteutettu Alankomaissa yhden vaalipiirin järjestelmällä ja sillä, että äänikynnystä ei olla asetettu lainkaan. Suhteellisuuteen voidaan pyrkiä myös luomalla jonkinlainen kansallinen suhteellisuuden korjausmekanismi, kuten muissa pohjoismaissa on tehty tasauspaikkajärjestelmän kautta.

Vaalipiirien koon vaikutusta suhteellisuuteen voidaan tarkastella myös tekemällä samankaltaisia laskelmia Euroopan parlamentin vaalien suhteen. Näitäkin tuloksia tarkastellessa voidaan nähdä jonkinlainen suhde vaalipiirien paikkamäärän ja suhteellisuuden välillä.

Kuvio 5 näyttää kuinka suurta vaihtelu eurovaaleissa voi olla epäsuhteellisuuden saralla jäsenmaiden kesken. Suhteellisimmat tulokset tulevat isoimmasta jäsenmaasta Saksasta ja epäsuhteellisimmat toiseksi pienimmästä jäsenmaasta Luxemburgista.

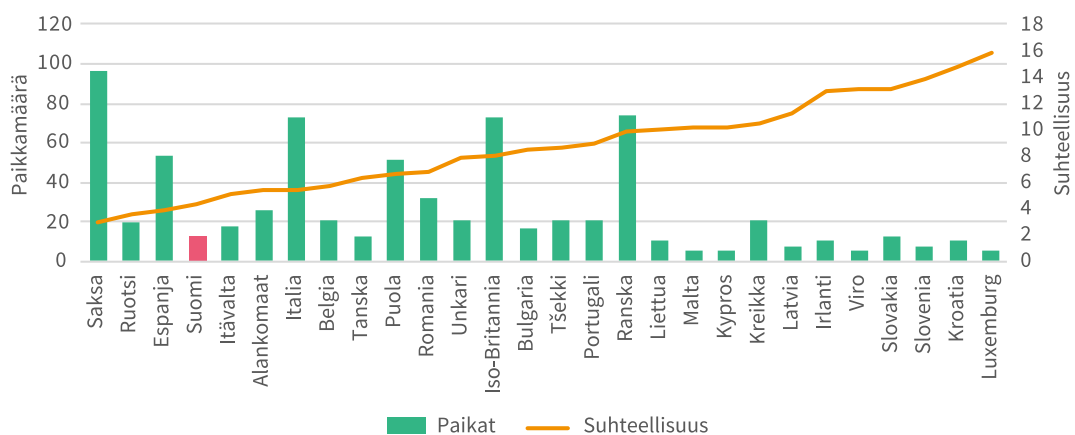
EUROVAALIEN 2019 SUHTEELLISUUSLUVUT

Kuvio 5: 2019 eurovaalien epäsuhteellisuusluvut jäsenmaittain⁴¹

Kuvio 6 näyttää miten vaalijärjestelmät pienemmissä jäsenmaissa, joilla on vähemmän paikkoja Euroopan parlamentissa, ovat useimmin myös epäsuhteellisempia. Joukossa on kuitenkin myös poikkeuksellisia tuloksia. Iso-Britannian ja Ranskan tulokset olivat poikkeuksellisen epäsuhteelliset maiden paikkamäärään verrattuna. On kuitenkin huomionarvoista, että näiden kahden maan kansalliset vaalitulokset ovat vielä huomattavasti epäsuhteellisempia kuin eurovaaleissa, mikä johtuu suhteellisemmän vaalitavan käytöstä eurovaaleissa. Myös Italiassa on hitusen suurempi epäsuhteellisuus eurovaaleissa verrattuna kansallisten vaalien tuloksiin. Eurovaaleissa näiden kolmen jäsenmaan sekä Puolan epäsuhteellisuutta lisää vaalipiirien käyttö, mitä ei tehdä monessa pienemmässä maassa eikä edes suurimmassa jäsenmaassa Saksassa.

EUROVAALIEN 2019 EPÄSUHTEELLISUUS VERRATTUNA PAIKKAMÄÄRIIN

Kuvio 6: Eurovaalien 2019 jäsenmaiden vaalitulosten epäsuhteellisuus verrattuna paikkamäärään.

⁴¹ Liite 3 sisältää laskelmat kokonaisuudessaan.

Vähemmistöjen kiintiöedustus

Edustavuutta voidaan lisätä myös muilla tavoilla, kuten vähemmistöjen edustuksen turvaamisella. Vähemmistöjen kiintiöedustajia on olemassa monessa eri maassa, kuten Kroatiassa ja Sloveniassa. On olemassa myös kiintiöitä vaalilistoille, kuten Iso-Britannian vaalilistojen (vapaaehtoiset) sukupuolikiintiöt, joita vain Labour-puolue seuraa. Myös Belgiassa on tavallaan kiintiöedustajia, kun pääkaupungin vaalipiirissä 17/89 paikoista on varattu flaamivähemmistölle. Puolassa, Romaniassa ja Unkarissa on helpotettu vähemmistöjen mahdollisuuksia saada edustusta parlamenttiin alentamalla vähemmistölistoiksi rekisteröityjen listojen äänikynnyksiä.

Sloveniassa italialais- ja unkarilaisvähemmistöille on taattu kummallekin yksi paikka kansalliseen parlamenttiin. Näihin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset saavat äänestää kaksi kertaa: kerran samoissa vaaleissa kuin kaikki muut ja toisen kerran valitessaan vähemmistöedustajaa⁴². Slovenian naapurimaassa Kroatiassa on vielä laajempi vähemmistöjen edustus parlamentissa.

Kroatiassa on varattu 8/151 paikkaa kansallisille vähemmistöille. Esimerkiksi unkarilaiset, joita on neljän miljoonan ihmisen Kroatiassa vain noin 14 000 saavat yhden kiintiöpaikan. Tämä on verrattavissa saamelaisten määrään Suomessa, keitä on siis noin 10 000. Kroatian parlamentaarikot edustavat myös verrattain saman määrän äänivaltaisia kansalaisia (151 edustajaa / 3 672 555 rekisteröitynyttä äänestäjää vuonna 2020 = 24 321 edustettua äänestäjää). Slovenian ja Kroatian järjestelmiä vähemmistöedutukselle on verrattu Ahvenanmaan tilanteeseen autonomisena alueena, joka lähettää yhden edustajan Suomen eduskuntaan⁴³.

Alhaisempi äänestysikäraja

Itävallassa, Maltalla, ja Iso-Britanniaan kuuluvalla Skotlannilla äänestysikäraja on 16. Kreikassa äänestysikäraja on 17.

Itävallassa, jossa äänestysikäraja laskettiin 16 ikävuoteen, 16-vuotiaat äänestävät 18–20-vuotiaita reippaammin ja heidän äänestysaktiivisuutensa on vain vähän kaikkien äänestäjien keskiarvoa pienempi⁴⁴. Maltalla äänestysikää alennettiin parlamentin yksimielisellä päätöksellä nimenomaan nuorten poliittisen aktiivisuuden lisäämiseksi⁴⁵.

Skotlannissa äänestysikäraja laskettiin kokeilun muodossa, kun Skotlanti äänesti itsenäisyydestä. Sen jälkeen Skotlannin parlamentti äänesti myös yksimielisesti äänestysikärajan alentamisen puolesta⁴⁶. Skotlannin konservatiivit taipuivat myös äänestämään ikärajan alentamisen puolesta, kun he huomasivat kaikkien muiden puolueiden kannattavan sitä⁴⁷.

⁴² Petricusic, 2014: <http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm04tardor/docs/petricusic.pdf>

⁴³ Myntti, 2001: <https://www.abo.fi/wp-content/uploads/2018/03/IMR-web-Mynttilund2001.pdf>

⁴⁴ Zeglovits & Aichholzer, 2014: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17457289.2013.872652>

⁴⁵ South EU Summit, 28.3.2019: <https://southeusummit.com/europe/malta/malta-lowers-voting-age-16-stoking-hopes-democratic-engagement/>

⁴⁶ BBC, 18.6.2015: <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-33173488>

⁴⁷ Guardian, 15.12.2014: <https://www.theguardian.com/uk-news/2014/dec/15/scotland-voting-age-lowered-16-17>

Tämä kertonee siitä, että jos puolue haluaa nuorten ääniä, voi olla huono liike vastustaa heidän oikeuttaan äänestää. Jos tämänkaltainen ehdotus tulisi Suomen eduskunnalle ja se näyttäisi menevän läpi, samankaltainen yksimielisyys saattaisi myös toteutua tästä syystä.

Äänestysikärajan laskeminen on siis vielä verrattain uusi asia Euroopassa, mutta sen tulokset ja saavuttama suosio poliitikkojen kesken sen tehneissä maissa on ollut poikkeuksellista.

Pakollinen äänestäminen

Esimerkiksi Belgiassa, Luxemburgissa ja Kreikassa äänestäminen on pakollista eli ns. kansalaisvelvollisuus. Belgiassa otettiin yli 21-vuotiaiden miesten äänestysvelvollisuus käyttöön vuonna 1893 ja se on sen jälkeen laajennettu koskemaan kaikkia yli 18-vuotiaita kansalaisia. Jos äänestysvelvollinen jättää äänestämättä, hänelle lähetetään kirje, jossa pyydetään syytä äänestämättä jättämiselle. Ilman pätevää syytä äänestämättä jättäneet voidaan tuomita kymmenien eurojen sakkoihin. Toistuva äänestämättä jättäminen johtaa suurempiin sakkoihin ja jos jättää äänestämättä neljä kertaa 15 vuoden sisällä, menettää äänestysoikeutensa kymmeneksi vuodeksi ja samalla oikeuden hakea julkisen alan virkoja tai ylennyksiä.

Euroopassa on enemmän esimerkkejä maista, joilla on ollut äänestamisvelvollisuus tai -pakko ja jotka ovat luopuneet siitä kuin maita, joilla se on edelleen käytössä. Alankomaat, Bulgaria, Espanja, Italia, Kypros, Portugali ja ovat kaikki kumonneet omat versionsa pakollisesta äänestämisestä. Esimerkiksi Italia hyötyy edelleen pakollisen äänestämisen luomasta äänestämisen kulttuurista keskiarvoa korkeammalla äänestysaktiivisuudellaan⁴⁸. Etenkin Belgian huomattavan korkea äänestysaktiivisuus on kuitenkin osoitus siitä, että pakollisella äänestämisellä voidaan saavuttaa hyvin suuri äänestysaktiivisuus, etenkin jos se jatkuu pitkään.

⁴⁸ CEPS, 2019: <http://aei.pitt.edu/11335/1/1886.pdf>

4. Analyysi

Tässä kohdassa käsitellään seitsemää mahdollista muutosta suomalaiseen vaalijärjestelmään, jotka ovat käytössä joissakin yllä käsitellyistä Euroopan maista:

1. vaalien jälkeisen paikkajaon laskentamenetelmän muuttaminen
2. yhden vaalipiirin järjestelmä
3. tasauspaikkajärjestelmä
4. listavaalijärjestelmän muuttaminen suljetummaksi
5. siirtoäänivaalitapa
6. pakollinen äänestäminen
7. äänestysikärajan alentaminen
8. vähemmistöjen kiintiöpaikat.

Eduskunnan parlamentaarisen työryhmän tavoitteiksi on asetettu parantaa vaalijärjestelmän toimivuutta, äänestysaktiivisuutta, vaalien suhteellisuutta, alueellista edustavuutta sekä vaalien suhteellisuutta⁴⁹. Nämä tavoitteet pyritään ottamaan huomioon, kun käsitellään näitä vaihtoehtoisia järjestelmiä.

Vaalien jälkeisen paikkajaon laskentatavan muutos

Suomessakin käytössä oleva D'Hondtin menetelmä on yksi yleisimmin käytetyistä paikkajaon laskentamenetelmistä. Se voi kuitenkin aiheuttaa epäsuhteellisia vaalituloksia, etenkin pienemmissä vaalipiireissä. Tämän perusteella on hyödyllistä pohtia vaihtoehtoa, että Suomessa otettaisiin käyttöön erilainen menetelmä joko yhdessä Suomen kokoisessa vaalipiirissä, kaikissa vaalipiireissä tai vain kaikista epäsuhteellisimmista vaalipiireissä.

Sainte-Laguën menetelmän ero D'Hondtin menetelmään on se, että vertauslukuja laskettaessa puolueen saama äänimäärä jaetaan eri tavalla. Kun D'Hondtin menetelmässä vertausluku lasketaan kaavalla $(\text{äännet}/\text{paikat}+1)$, Sainte-Laguën menetelmässä vertausluku lasketaan kaavalla $(\text{äännet}/(2*\text{paikat}+1))$. Yksittäisen puolueen kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että puolueen vertausluku jaetaan ensimmäisen menetelmän kohdalla luvuin 1, 2, 3, 4... ja toisen menetelmän kohdalla luvuin 1, 3, 5, 7...

Laskentamenetelmän muuttamisen päämäärä on suhteellisuuden lisääminen. Tähän on laskettu Suomen epäsuhteellisimman vaalipiirin, Lapin vaalipiirin, paikkajako uudestaan, jotta voimme käytännössä hahmottaa eron näiden kahden menetelmän tuloksien välillä.

Taulukko 3 näyttää vuoden 2019 eduskuntavaalien vaalipiirijaon D'Hondtin menetelmän mukaisesti. Vihreä solu tarkoittaa sitä, että puolueelle myönnetään sillä kierroksella paikka. Lihavoitu luku on D'Hondtin menetelmän mukaisesti aikaisemmalta kierrokselta muutettu vertausluku.

Taulukko 4 on muuten täysin sama, mutta vertausluvut on laskettu käyttäen Sainte-Laguën menetelmää.

⁴⁹ OM: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM034:00/2019>

PUOLUE/ KIERROS	1	2	3	4	5	6	7	PAIKAT
Kesk	29145	14572,5	14572,5	9715	9715	9715	9715	3
PS	17160	17160	8580	8580	8580	8580	8580	1
Vas	14128	14128	14128	14128	7064	7064	7064	1
SDP	13479	13479	13479	13479	13479	6739,5	6739,5	1
Kok	11243	11243	11243	11243	11243	11243	5621,5	1
Vih	9706	9706	9706	9706	9706	9706	9706	
LNLY	1991	1991	1991	1991	1991	1991	1991	
KD	1077	1077	1077	1077	1077	1077	1077	
IP	30	30	30	30	30	30	30	
Sin	483	483	483	483	483	483	483	
Pir	280	280	280	280	280	280	280	
SKP	150	150	150	150	150	150	150	
FP	121	121	121	121	121	121	121	
RKP	112	112	112	112	112	112	112	
KTP	35	35	35	35	35	35	35	
STL	667	667	667	667	667	667	667	

Taulukko 3: Lapin vaalipiirin paikkajako vuoden 2019 vaaleissa (D'Hondtin menetelmä)

PUOLUE/ KIERROS	1	2	3	4	5	6	7	PAIKAT
Kesk	29145	9715	9715	9715	9715	9715	5829	2
PS	17160	17160	5720	8580	8580	8580	8580	1
Vas	14128	14128	14128	4709,333	4709,333	7064	7064	1
SDP	13479	13479	13479	13479	4493	4493	6739,5	1
Kok	11243	11243	11243	11243	11243	3747,67	3747,667	1
Vih	9706	9706	9706	9706	9706	9706	9706	1
LNLY	1991	1991	1991	1991	1991	1991	1991	
KD	1077	1077	1077	1077	1077	1077	1077	
IP	30	30	30	30	30	30	30	
Sin	483	483	483	483	483	483	483	
Pir	280	280	280	280	280	280	280	
SKP	150	150	150	150	150	150	150	
FP	121	121	121	121	121	121	121	
RKP	112	112	112	112	112	112	112	
KTP	35	35	35	35	35	35	35	
STL	667	667	667	667	667	667	667	

Taulukko 4: Lapin vaalipiirin paikkajako vuoden 2019 vaaleissa (Sainte-Laguën menetelmä)

Jos vuoden 2019 eduskuntavaaleissa Lapin vaalipiirissä olisi ollut käytössä tämä vaihtoehtoinen menetelmä, keskusta olisi saanut yhden paikan vähemmän ja vihreät yhden paikan enemmän. Vaalipiirin Gallagher-suhteettomuusarvo olisi ollut 4,8 toteutuneen 12,3 sijasta. Sainte-Laguën menetelmän käyttäminen olisi siis poistanut tässä jo käsitellyn yksittäisen ehdokkaan kohdalla tapahtuneen epäreilun vaalituloksen sekä parantanut Lapin vaalipiirin paikkajaon suhteellisuutta vuoden 2019 vaaleissa huomattavasti. Tämä olisi tuonut Lapin vaalipiirin paikkajaon epäsuhteellisuuden jopa alemmalle tasolle kuin 2019 eduskuntavaalien vaaliipiirien epäsuhteellisuuden keskiarvo.

Laskentamenetelmän valinta on poliittinen päätös. D’Hondtin menetelmää käytetään, koska se on perinne. Ei ole mitään syytä, etteikö laskentamenetelmää voisi muuttaa. On myös käytännössä mahdollista, että eri vaalipiireissä käytettäisiin eri menetelmää määrittellä paikkajako. On eri kysymys, että onko tämä reilua.

Kolmen pienimmän vaalipiirin suhteellisuutta voidaan parantaa lähemmäs muita vaalipiirejä pelkällä laskentamenetelmän muutoksella. Vaatisi kuitenkin hyvät perustelut, että miksi tapaa, jolla parannetaan pienempien vaalipiirien suhteellisuutta, ei otettaisi käyttöön myös suuremmissa vaalipiireissä. Jos tavoitteena on parantaa suhteellisuutta yhdessä paikassa jollain tietyllä tavalla, niin tämä tapa pitäisi toimeenpanna kaikkialla eikä jättää joitakin vaalipiirejä tahallaan keinotekoisesti epäsuhteellisiksi.

Alle on laskettu myös vaihtoehtoiset tulokset Helsingistä esimerkkinä Sainte-Laguën käytön vaikutuksista suuremmissa vaalipiireissä (*Taulukot 5 ja 6*). Helsingin vaalipiirissä jaetaan 22 paikkaa, mikä on paljon enemmän paikkoja kuin Lapissa. Tästä syystä tähän on kuvattu paikkajako niin, että taulukkoihin on laskettu jokaiselta puolueelta kuusi vertauslukua ja lihavoitu 22 suurinta lukua, mistä nähdään jokaisen puolueen paikkamäärä.

PUOLUE	/1	/2	/3	/4	/5	/6	ÄÄNET%	ÄÄNISUHDE	PAIKKOJA
Vihr	90662	45331	30220,67	22665,5	18132,4	15 110,33	0,90837	6,358612	6
Kok	84141	42070,5	28047	21035,25	16828,2	14 023,50	0,84304	5,901259	6
SDP	52393	26196,5	17464,33	13098,25	10478,6	8 732,17	0,52494	3,674602	3
PS	47276	23638	15758,67	11819	9455,2	7 879,33	0,47367	3,315719	3
Vas	42899	21449,5	14299,67	10724,75	8579,8	7 149,83	0,42982	3,008737	3
RKP	20348	10174	6782,667	5087	4069,6	3 391,33	0,20387	1,427114	1
NYT	13529	6764,5	4509,667	3382,25	2705,8	2 254,83	0,13555	0,948861	0
Kesk	11015	5507,5	3671,667	2753,75	2203	1 835,83	0,11036	0,772541	0
KD	7253	3626,5	2417,667	1813,25	1450,6	1 208,83	0,07267	0,508692	0
Pir	5840	2920	1946,667	1460	1168	973,33	0,05851	0,409591	0
FP	3303	1651,5	1101	825,75	660,6	550,5	0,03309	0,231657	0
Sin	2056	1028	685,3333	514	411,2	342,67	0,0206	0,144198	0
STL	1285	642,5	428,3333	321,25	257	214,17	0,01287	0,090124	0
Lib	1248	624	416	312	249,6	208	0,0125	0,087529	0
EOP	921	460,5	307	230,25	184,2	153,5	0,00923	0,064595	0
SKP	604	302	201,3333	151	120,8	100,67	0,00605	0,042362	0
SKE	347	173,5	115,6667	86,75	69,4	57,83	0,00348	0,024337	0
IP	203	101,5	67,66667	50,75	40,6	33,83	0,00203	0,014237	0
KTP	145	72,5	48,33333	36,25	29	24,17	0,00145	0,01017	0
JHe	67	33,5	22,33333	16,75	13,4	11,17	0,00067	0,004699	0
KP	25	12,5	8,333333	6,25	5	4,17	0,00025	0,001753	0

Taulukko 5: Helsingin vaalipiirin 2019 eduskuntavaalitulokset käyttäen D’Hondtin paikkajakomenetelmää

PUOLUE	/1	/3	/5	/7	/9	/11	/13	/15	PAIKKOJA
Vih	90662	30220,7	18132,4	12951,7	10073,6	8242	6974	6044,1	5
Kok	84141	28047	16828,2	12020,1	9349	7649,2	6472,4	5609,4	5
SDP	52393	17464,3	10478,6	7484,7	5821,4	4763	4030,2	3492,9	3
PS	47276	15758,7	9455,2	6753,7	5252,9	4297,8	3636,6	3151,7	3
Vas	42899	14299,7	8579,8	6128,4	4766,6	3899,9	3299,9	2859,9	2
RKP	20348	6782,7	4069,6	2906,9	2260,9	1849,8	1565,2	1356,5	1
NYT	13529	4509,7	2705,8	1932,7	1503,2	1229,9	1040,7	901,9	1
Lib + Pir + EOP + FP	11312	3770,7	2262,4	1616	1256,9	1028,4	870,2	754,1	1
Kesk	11015	3671,7	2203	1573,6	1223,9	1001,4	847,3	734,3	1
KD	7253	2417,7	1450,6	1036,1	805,9	659,4	557,9	483,5	0
Sin	2056	685,3	411,2	293,7	228,4	186,9	158,2	137,1	0
STL	1285	428,3	257	183,6	142,8	116,8	98,8	85,7	0
SKP	604	201,3	120,8	86,3	67,1	54,9	46,5	40,3	0
SKE	347	115,7	69,4	49,6	38,6	31,5	26,7	23,1	0
IP	203	67,7	40,6	29	22,6	18,5	15,6	13,5	0
KTP	145	48,3	29	20,7	16,1	13,2	11,2	9,7	0
JHe	67	22,3	13,4	9,6	7,4	6,1	5,2	4,5	0
KP	25	8,3	5	3,6	2,8	2,3	1,9	1,7	0

Taulukko 6: Helsingin vaaliipiirin 2019 eduskuntavaalitulokset käyttäen Sainte-Laguën paikkajako-menettelmää

Käyttämällä Sainte-Laguën laskentamenettelmää vuoden 2019 vaaleissa Helsingin vaaliipiirissä vihreät, kokoomus ja vasemmistoliitto menettäisivät kaikki yhden paikan verrattuna D'Hondtin menetelmään. Liike Nyt, pienpuolueiden (eli feministien, piraattien, liberaalien ja eläinoikeuspuolueen) vaaliliitto sekä keskusta saisivat kaikki yhden paikan.

On kiinnostava anekdootti, että Sainte-Laguë olisi hyödyttänyt nimenomaan Lapissa vihreitä keskustan kustannuksella, mutta Helsingissä tilanne olisi ollut täysin päinvastainen. On myös mainitsemisen arvoista, että tällä laskumenetelmällä Helsingin vaaliipiirin epäsuhteellisuusarvo puolittuu aikaisemmasta 6,55 lukuun 3,03. Tämä näyttää, miten suhteellisempi vaalitapa – tai tässä tapauksessa tarkemmin paikanjakomenetelmä – voi olla hyödyksi kaikille puolueille, vaikka paikallisestikin tulokset saattavat muuttua negatiiviseen suuntaan. Puolueiden kannatus muuttuu ajan mittaan myös alueellisesti, joten vaalitulosten pitäisi olla yhtä reiluja ainakin maantieteellisesti.

Sainte-Laguën menetelmää käytetään muunneltuna esimerkiksi Norjassa ja Ruotsissa, joissa menetelmän ensimmäiset nimittäjät on tehty suuremmiksi. Ruotsissa tämä on 1,2 ja Norjassa 1,4. Eli kun D'Hontissa paikkajako nimittäjät ovat 1, 2, 3, 4..., Sainte-Laguëssa ne ovat 1, 3, 5, 7..., mutta Norjassa ja Ruotsissa ensimmäinen nimittäjä on tehty suuremmaksi. Tällä ensimmäisen nimittäjän muuttamisella suuremmaksi on vaikutusta ihan viimeisten edustajapaikkojen jakoon. Se suosii näissä viimeisissä valinnoissa suurempia puolueita pienten sijaan, minkä tarkoituksena on vähentää puoluekentän pirstaloitumista.

Yhden vaalipiirin järjestelmä

Suuremmat vaalipiirit ovat lähes aina lähtökohtaisesti suhteellisempia, joten niiden koon maksimointi on yksi parhaista tavoista lisätä suhteellisuutta. Suurin mahdollinen vaalipiiri on Suomessa koko maan kokoinen vaalipiiri. Mallia tähän voidaan ottaa siitä Euroopan maasta, jossa on kaikkein suhteellisin vaalien jälkeinen paikkajako, eli Alankomaista.

Alankomaat on 17 miljoonan ihmisen väestöllään suurempi maa kuin Suomi ja heidän parlamenttinsa 150 edustajaa verrattuna meidän 200 luo tilanteen, jossa yksi edustaja edustaa paljon suurempaa määrää ihmisiä kuin Suomessa. Yhteen paikkaan vaaditaan siis enemmän ääniä kuin Suomessa, mutta prosentuaalisesti tilanne on hyvin erilainen. Hollantilainen puolue saa edustusta parlamentissa, jos se saa tarpeeksi ääniä kansallisesti edes yhteen paikkaan. Vuoden 2017 vaaleissa Forum voor Democratie -puolue (FvD) oli pienin puolue, joka pääsi vaaleissa läpi. Se sai kaksi paikkaa ja 1,8 % äänistä. Suomessa 1,8 % äänistä on pienempi kuin minkään vaalipiirin piilevä äänikynnys vuonna 2019 vaaleissa ja vain hitusen verran Uudenmaan vaalipiirin edustuskynnyksen yläpuolella.

Parlamenttiin päästyään FvD pääsi kunnolla ääneen politiikassa ja syrjäytti täysin vuoden 2019 eurovaaleissa sitä ideologisesti lähellä olleen PVV-puolueen. Suomessa puolueilla ei ole samanlaista uhkaa, että pieni puolue pystyisi nousemaan eduskuntaan, saamaan alustan politiikalleen, ja lähteä syrjäyttämään saman ideologian omaavaa vanhempaa puoluetta.

Esimerkiksi perussuomalaisia lähellä ollut uusi puolue Sininen tulevaisuus ei saanut yhtään edustusta vuoden 2019 vaaleissa, mikä johtui kuitenkin enimmäkseen puolueen alhaisesta äänimäärästä eikä esimerkiksi korkeista äänikynnyksistä. Puolueen pääsy eduskuntaan on kuitenkin hyvin epätodennäköistä tulevaisuudessakin, joten perussuomalaiset tuskin saa kauhean läheistä ideologista haastajaa eduskuntaan.

Alankomaissa käytössä oleva alhainen äänikynnys voi siis tehdä poliittisesta järjestelmästä dynaamisemman. Kun vanhat puolueet joutuvat kilpailemaan toistensa kanssa sekä uusien liikkeiden kanssa, niiden on pakko kehittyä.

Ennen Liike Nyt -puoluetta, Suomessa uusimmat puolueet eduskunnan puoluekentällä olivat Vihreät ja Perussuomalaiset, jos ei lasketa joitakin pieniä eduskuntaryhmiä. Näiden puolueiden nousu liittyy eurooppalaiseen trendiin, jossa uusia puolueita on noussut 2000-luvun globalisaatio-trendin seurauksena poliittiselle kentälle GAL-TAN⁵⁰ -akselin kumpaankin päähän⁵¹. Alankomaissa on syntynyt runsaasti uusia puolueita tälle akselille, joista monet ovat joutuneet väistymään uusien tulokkaiden edestä, kuten kävi PVV:lle Alankomaissa.

Puoluekentän dynaamisuus voi siis olla erittäin hyvä asia sille, että politiikka kehittyy. Perussuomalaiset ja Vihreät ovat hyvin selvästi vaikuttaneet Suomen politiikkaan pakottamalla perinteiset puolueet ottamaan uusia asioita agendalleen.

⁵⁰ GAL on lyhenne sanoista green-alternative-libertarian (suomeksi vihreä-vaihtoehtoinen-libertaari) ja TAN on lyhenne sanoista traditionalist-autoritarian-nationalist (suomeksi perinteiskonservatiivinen-autoritääriäinen-nationalistinen).

⁵¹ van der Brug & van Spanje (2009): <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-6765.2009.00841.x>

Myös Slovakiassa on koko maan kattava vaalipiiri, mutta sen korkea 5 prosentin äänikynnys yhdistettynä nuoren demokratian vielä kehittyvään puoluekenttään estää monen uuden puolueen pääsyn parlamenttiin. Tämä estää Alankomaissa tapahtuvan dynaamisen kehityksen puoluekentällä, ja olisi verrattain huono kehityssuunta myös Suomelle. Viiden prosentin kansallinen äänikynnys olisi varsin epäsopeva Suomeen, kun huomioi sen, että yksi vanhimmista puolueistamme RKP, jonka nähdään edustavan myös erityisessä asemassa olevan kansallisen vähemmistön asioita, on saanut 70-luvulta asti alle 5 % kansallisista äänistä.

Alankomaiden parlamentissa on 15 poliittista ryhmää, mikä on suuri määrä verrattuna moneen muuhun monipuoluedemokratiaan. Maan puoluejärjestelmää voidaan kutsua pirstaloituneeksi. Nykyinen hallitus on kuitenkin vain neljän puolueen koalitionhallitus, joka ei ole ollenkaan epätyypillistä esimerkiksi Suomessa, jossa on 2019 vaalien jälkeen viiden puolueen muodostama hallitus⁵². Alankomaiden parlamentissa paljon moninaiempi puoluekenttä kuin Suomessa siitä syystä, että rajatumpien intressien liikkeillä on suurempi mahdollisuus saada edustusta. Tämä suurempi määrä puolueita voi myös lisätä parlamentin virkahenkilöiden työtaakkaa. Tämä ei ole kuitenkaan demokratian kannalta olennainen argumentti, vaikka sillä saatetaankin perustella sitä, että esimerkiksi eduskunnassa pitäisi olla vähemmän puolueita.

Puoluekentän pirstaloituminen voi olla yksi huoli, mutta Suomen kontekstissa tämänkaltaiseen yhden maanlaajuisen vaalipiirin järjestelmään siirtyminen saattaa huolettaa monia alueellisen edustavuuden näkökulmasta. Jos edustajia ei valita paikallisista vaalipiireistä, on aito huoli, että ajavatko kansanedustajat aidosti koko maan äänestäjien etua jokaisella vaalikaudella. Se voi myös korostaa suosittujen kärkiehdokkaiden asemaa, kuten julkkiksia tai populistisia johtajia. Myös ehdokkaat, joilla on suuri vaalibudjetti, voivat olla paremmassa asemassa, joten jonkinlainen vaalirahakatto voisi olla johdonmukainen uudistus toteuttaa samanaikaisesti. Ehdokaskohtaista vaalirahakattoa on ehdotettu Suomeen, jos käyttöön otettaisiin taseuspaikkajärjestelmä⁵³, mutta se olisi järkevää etenkin yhden vaalipiirin mallissa, jossa suuret vaalibudjetit korostuisivat enemmän. Myös suurempien kaupunkien ehdokkaat voivat hyötyä tämänkaltaisesta järjestelmästä, mutta tämä tapahtuu jo nyt olemassa olevien vaalipiirien sisällä.

Suomessa yhden vaalipiirin järjestelmään siirtyminen vaatisi muutoksen perustuslakiin, koska sen mukaan Suomi pitää jakaa vähintään kahteentoista vaalipiiriin, joita on nyt 13. Joka tapauksessa 12 vaalipiiriä on liian vähän, koska huomattavan epäsuhteellisia vaalipiirejä on kolme. Jos vaalipiirit poistettaisiin kokonaan, niitä ei tarvitsisi enää ikinä muuttaa muuttoliikkeen seurauksena ja kaikkien vaalipiirien asukkaita edustettaisiin yhtäläisesti.

Jos Suomessa valittaisiin kansanedustajat samalla tavalla kuin Alankomaissa äänikynnys olisi kansallisesti 1/199, eli noin 0,5 %. Tässä teoreettisessa tilanteessa Ahvenanmaa säilyttäisi yhden paikkansa, minkä takia paikkoja on tässä laskelmassa 199. Tämä tarkoittaisi, että 2019 eduskuntavaaleissa yhtä paikkaa kohden olisi vaadittu vähintään 22 525 ääntä. Alankomaissa 0,67 % äänistä vuoden 2017 vaaleissa tarkoitti vähän yli 70 000 ääntä.

⁵² Vähemmistöhallitukset voivat olla mahdollisuus tietyissä järjestelmissä myös, mutta ne on jätetty tämän selvityksen ulkopuolelle. Suomessa on viimeksi ollut vähemmistöhallitus 1970-luvun lopulla. Hallitus, jolla ei ole eduskunnan enemmistöä, joutuisi hakemaan aidosti tukea toimilleen oppositiopuolueilta.

⁵³ Railio et al. (2016), s. 1061.

Jos Suomessa vähennettäisiin eduskuntapaikkoja esimerkiksi Alankomaiden esimerkillä 151 paikkaan, joista yksi kuuluisi Ahvenanmaalle, yhteen paikkaan vaadittu äänimäärä nousisi 29 883 ääneen. Ahvenanmaalla nyt yksi kansanedustaja edustaa 27 664 äänioikeutettua.

Vanhasen II hallituksen vaalialuetoimikunta ehdotti vuonna 2010 mallia, joka oli lähempänä Alankomaiden järjestelmää kuin nykyinen malli, mutta kuitenkin lähempänä aikaisemmassa kohdassa mainittua Itävallan mallia⁵⁴. Toimikunnan ehdottamassa vaalialuemallissa säilytettäisiin nykyiset vaalipiirit ja niissä tapahtuvat vaalipiirikohtaiset ehdokasasettelut, mutta tuloksia laskettaessa koko maa laskettaisiin yhdeksi vaalipiiriksi eli vaalialueeksi. Puolueiden edustajapaikat määräytyisivät kansallisesti niin, että paikkajakoon pääsee mukaan, jos ylittää 3,5 % kansallisen äänikynnyksen. Vaalipiireissä olisi 12 % äänikynnys, ja jos puolue ei saisi 3,5 % kansallisista äänistä, se voisi saada ääniä vain vaalipiireistä yli 12 % kannatuksella. Paikkajako olisi toteutettu D'Hondtin menetelmällä⁵⁵.

Tässä vaalialuemallissa esimerkiksi Liike Nyt olisi jäänyt ilman eduskuntapaikkoja, koska sen kannatus 2019 oli kansallisesti 2,25 % ja Uudellamaalla 4,5 %, mitkä ovat kummatkin alle vaaditun kansallisen sekä paikallisen äänikynnyksen. Mallin 3,5 % on korkea äänikynnys ja tarkoittaisi noin 100 000 ääntä kansallisesti. Tätä mallia kritisoitiinkin juuri tästä, kun se aikoinaan esiteltiin, ja sitä kuvailtiin malliksi, joka säilyttäisi Suomen ”museoitunutta” puoluekenttää, koska uusien tulokkaiden olisi erittäin vaikeaa ylittää äänikynnystä⁵⁶.

Tasauspaikkajärjestelmä

Tasauspaikkajärjestelmä on erittäin kiinnostava uudistusvaihtoehto Suomen nykyiseen vaalipiirijärjestelmään, koska sitä on ehdotettu Suomessa ennenkin ja tämänkaltaisia järjestelmiä on käytössä esimerkiksi Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Esimerkiksi Vaalitoimikunta 2000 -komitea käsitteli tasauspaikkajärjestelmää yhtenä mahdollisena muutoksena Suomen vaalijärjestelmään⁵⁷. Tämänkaltaisen järjestelmän käyttöönotto vaikuttaa siis todennäköisemmältä kuin esimerkiksi yhden vaalipiirin järjestelmään siirtyminen, jota ei olla tyypillisesti edes lähdetty pohtimaan Suomessa. Tasauspaikkajärjestelmää ollaan ehdotettu myös siksi, että sen kautta vaalipiirejä voisi myös pienentää, mikä lisäisi alueellista edustavuutta samalla kun tasauspaikat lisäisivät suhteellista edustavuutta⁵⁸.

Selvä hyöty tasauspaikkajärjestelmästä olisi, että sen avulla voitaisiin säilyttää vaalipiirit samalla kun lisättäisiin kansallisen vaalituloksen ja paikkajaon välistä suhteellisuutta. Suurin vaalipiireistä johtuva haitta, eli niiden luoma epäsuhteellisuus, voitaisiin siis minimoida tällä keinolla. Vaalipiirien käyttö luo aina jonkinasteista epätasa-arvoa. Vaalipiirien kokonaan poistaminen Suomen vaalijärjestelmästä on kuitenkin epätodennäköistä.

⁵⁴ s. 20

⁵⁵ HE 7/2010: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100007>

⁵⁶ Turun Sanomat (25.6.2008): <https://www.ts.fi/puheenvuorot/1074291060/Vaalijarjestelman+muut+taminen+poliittista+kadenvaantoa>

⁵⁷ OM, 2000: https://web.archive.org/web/20170925014427/http://vaalit.fi/material/attachments/vaalit/vaalitietoa/kehittamishankkeet/QG4gPUYvX/Vaalitoimikunta_2000n_mietinto.pdf

⁵⁸ Railio et al. (2016), s. 1061.

Vaalitoimikunta 2000:n mallissa Suomessa olisi 189 vaalipiiripaikkaa, jotka jaettaisiin nykyisenlaisiin vaalipiireihin. 10 paikkaa jaettaisiin koko maan tuloksen perusteella niille vaalilistoille, jotka ylittävät 3 % kansallisen äänikynnyksen.

Vasemmistoliitto ehdotti vuonna 2007 tasauspaikkajärjestelmää, jossa vaalipiireistä valettisiin 179 edustajaa, yksi Ahvenanmaalta ja 20 tasauspaikkajärjestelmän perusteella. Tasauspaikat jaettaisiin yli 3 % äänikynnyksen ylittäneille puolueille valtakunnallisten vertauslukujen mukaan D'Hondtin menetelmän mukaisesti⁵⁹. Ruotsin ja Norjan esimerkit näyttävät, että nämä järjestelmät olisivat suhteellisempia kuin meidän järjestelmämme.

On todettava, että vaalipiirien paikkojen pienentäminen johtaisi piilevien äänikynnysten kasvuun jokaisessa vaalipiirissä. Tämä lisäisi epäsuhteellisuutta, mikä kuitenkin korjattaisiin tasauspaikoilla. Vaalipiirien nousevia piileviä äänikynnyksiä voitaisiin laskea siirtymällä erilaiseen vaalien jälkeiseen paikkajaon laskentamenetelmään. Ruotsissa ja Norjassa on käytössä muunneltu Sainte-Laguën menetelmä. Tanskassa on käytössä sama D'Hondtin menetelmä kuin Suomessakin.

Suomalainen tasauspaikkajärjestelmä voitaisiin toteuttaa monella tavalla. Olisi järkevää, että mahdollisia tasauspaikkojen määrien vaikutuksia tarkastellaan suhteessa vaalipiirin ensimmäisen paikan jakoon. Tasauspaikat tarkoittavat pienenevää määrää eduskuntapaikkoja kaikissa vaalipiireissä eli myös nousevaa alueellista epäsuhteellisuutta. Tämä olisi syytä pitää mahdollisimman alhaisena, vaikka tasauspaikat pystyisivätkin tätä korjaamaan. Esimerkiksi siirtyminen Sainte-Laguën laskentatapaan vaalipiireissä voisi olla tähän ratkaisu. Tämänkaltainen järjestelmä takaisi kansallisesti suhteelliset vaalitulokset, vaikka jotkut vaalipiirit olisivatkin pienempiä. Tällöin joitakin vaalipiirejä voitaisiin pilkkoa nykyistä pienempiin kokonaisuuksiin.

Listavaalijärjestelmän muuttaminen suljetummaksi

Suomen vaalitapa on esimerkki erittäin avoimesta listavaalista. Vaikka äänestäjä antaa äänensä ehdokkaalle, ääni lasketaan kuitenkin ensisijaisesti puolueen ääneksi, ja yksittäisen ehdokkaan saama äänimäärä määrittää hänen järjestyksensä paikkajaossa. Tämä on Euroopassa verrattain harvinainen käytäntö, joka lisää äänestäjän merkitystä suhteessa puolueisiin paikkajaon määrittelyssä.

Puoliavoimessa listavaalissa puolueet määrittelevät ehdokkaidensa järjestyksen, mutta äänestäjä voi myös halutessaan laittaa yhden tai useamman ehdokkaan etusijalle. Tämä on yksi yleisimmistä tavoista järjestää suhteelliset vaalit Euroopassa. Esimerkiksi pääministeri Sanna Marin on ilmaissut kannattavansa sitä, että Suomessa otetaan eurovaaleissa käyttöön Ruotsissakin käytössä oleva puoliavoin listavaali, jotta vaaleissa keskityttäisiin enemmän puolueiden välisiin eroihin yksittäisten ehdokkaiden sijasta⁶⁰. Puoliavoin lista-vaali, joka korostaa puolueiden merkitystä, voisi kannustaa ihmisiä mukaan puolueiden toimintaan.

⁵⁹ Helsingin sanomat, 19.4.2007: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004476709.html>

⁶⁰ Marin, 20.3.2014: <https://www.sannamarin.net/blogi/2014/03/20/118/?page2>

Suljetussa listavaalissa puolueet määräävät omien ehdokkaidensa järjestyksen ennen parlamenttivaaleja, jolloin äänestäjä saa valita vain mieluisimman listan äänestettäväksi. Suomessa puolueet ovat vaaleissa melko voimattomia vaikuttamaan vaalilistan sisäiseen järjestykseen, mikä lisää äänestäjän valtaa. Tämän voi kuitenkin myös tulkita niin, että se vähentää äänestäjän kuluttajansuojaa, koska ennen vaaleja ei tiedetä kunnolla minkälaisia edustajia mistäkin puolueesta lopulta valitaan kansanedustajiksi. Puoliavoin listavaali lisää puolueiden valtaa ja valittavien kansanedustajien ennustettavuutta, mutta ei yhtä paljon kuin suljettu lista.

Nykyistä Suomen eduskuntavaalien hyvin avointa listavaalia voidaan väittää ongelmalliseksi, koska se näyttyy äänestäjille henkilövaalina, vaikka käytännössä se on puoluevaali. Suljetummat listat voisivat korostaa puolueiden merkitystä. Yksi negatiivinen puoli tässä on kuitenkin, että mitä suljetumpi listavaali on käytössä, sitä enemmän se hyödyttää jokaisen puolueen ”eliittiä”, eli esimerkiksi istuvia kansanedustajia, jotka pääsevät todennäköisesti korkeammalle listoilla. Suljetumpi listavaali siirtää valtaa pois kansallisesta demokratiasta puolueiden sisäiseen demokratiaan. Puolueet ovat tärkeä osa suomalaista demokratiaa, joten niissä toimimista on syytä korostaa. On kuitenkin mahdollista, että listavaalien muuttaminen suljetummaksi vähentäisi äänestäjän kykyä valita kansanedustajansa, mikä näyttyy taas negatiivisena kehityksenä koko järjestelmän edustavuuden kannalta.

Siirtoäänivaalitapa (STV)

STV on hyvin erilainen vaalitapa verrattuna Suomen nykyiseen järjestelmään. Sen tavoitteena on vähentää hukkaäänien määrää. Lyhyesti selitettynä, se toimii näin:

1. Äänestäjä asettaa ehdokkaat ehdokaslistalla mieluisuusjärjestykseen. Ensimmäinen ääni on ns. ensimmäinen preferenssiääni.
2. Lasketaan kynnys/kiintiö, johon ehdokkaan pitää ylittää, jotta saa paikan. Tämä voidaan laskea esimerkiksi kaavalla $\text{kynnys} = (\text{äännet} / \text{vaalipiirin paikat})^{61}$
3. Jos joku ehdokas saa ensimmäisiä preferenssiäänii kiintiön verran, tämä ehdokas saa paikan. Se osuu hänen saamistaan äänistä, joka ylittää kynnyksen siirretään eteenpäin preferenssijärjestyksessä hänen äänestäjiensä seuraavaksi suosituimmalle ehdokkaalle (ns. *ylijäämäosa*). Tässä siirtyy siis kokonaisen äänen sijaan äänen osuuksia, esimerkiksi 0,5 ääntä, jos ehdokas on saanut tuhlana niin paljon ääniä kuin tarvitsisi valintaan.
4. Jos kukaan ei ylitä äänikynnystä, vähiten ääniä saanut ehdokas pudotetaan laskuista ja hänen äänensä jaetaan hänen äänestäjiensä seuraavalle preferenssille (ns. *karsinta*).
5. Nämä vaiheet jatkuvat, kunnes joku saa kiintiön verran ääniä ja lopulta kaikki avoinna olevat paikat on täytetty.

Siirtoäänivaalit muuttaisivat nykyistä äänestämistä pois puoluevaalista henkilövaaleihin, koska niissä voi äänestää useamman puolueen ehdokkaita. Äänestäminen sekä äänten laskeminen muuttuisivat käytännön tasolla myös huomattavasti, mikä ei ole argumentti

⁶¹ Ns. Hare-kiintiö. Kiintiön valinta vaikuttaa siihen, millainen äänikynnys vaaleissa lopulta muodostuu ja kuinka paljon äänistä menee hukkaan.

järjestelmän puolesta tai vastaan, mutta sillä voi olla vaikutusta esimerkiksi äänestyskäyt-
tämiseen sekä siihen, kuinka pitkään vaalitulos pitää odottaa. Irlannissa ja Maltalla
on myös käytössä paljon pienemmät vaalipiirit kuin Suomessa, joten tämä järjestelmä voi-
si myös Suomessa johtaa vaalipiirien lisäämiseen sekä myös kaupunkien, etenkin Helsin-
gin, pilkkomista pienempiin vaalipiireihin.

STV:llä on mahdollisuus luoda hyvin suhteellisia vaalitulosia. Etenkin Maltan kaksipuoluejärjestelmässä matala epäsuhteellisuus toteutuu säännöllisesti, myös koska siellä on mukana pieni korjaava mekanismi sille, että enemmistön äänistä saanut puolue saa myös enemmistön paikoista. Irlannin monipuoluejärjestelmässä vaalitulosvaihtelevat huomattavasti.

Koska Gallagher-epäsuhteellisuusluvut on laskettu tässä selvityksessä STV-järjestelmien kohdalla käyttäen vain ensimmäisiä annettuja ääniä, ja lopullinen paikkajako ei määräydy pelkästään näiden äänten perusteella, vaalitulos voi olla epäsuhteellisia. Epäsuhteelliset tulokset eivät kuitenkaan aina viesti tässä kohtaa epäedustavista tuloksista. Maltan kaksipuoluejärjestelmä ei ole erittäin moninainen ja edustaa saarivaltion kansalaisten poliittista kirjoa lähtökohtaisesti huomattavasti enemmän kuin, mihin monipuoluejärjestelmä tyypillisesti pystyy.

Kuten kaikki vaalivat, myös STV on sidottuna maan historialliseen kontekstiin. Enemmistövaaleihin pohjautuneet järjestelmät voidaan muuttaa helposti suhteellisiksi vaaleiksi ottamalla käyttöön STV. Suomen suhteellisiin ja suurempiin vaalipiireihin perustuvat vaalit toimivat erittäin hyvin ja suomalaiset ovat tottuneet niihin. STV voisi olla Suomen kontekstissa sopivampi vaalitapa presidentinvaaleissa kuin eduskuntavaaleissa, koska presidentinvaalissa on käytössä kahden kierroksen enemmistövaalit.

Äänestysikärajan muutos

Äänestysikärajan alentaminen kohtaa usein vastustusta sen takia, että 18 vuotta nähdään yleisesti ikänä, jolloin henkilön todetaan olevan aikuinen. On kuitenkin merkillepantavaa, että 15-vuotiaat ovat rikosoikeudellisessa vastuussa ja alaikäisiä voidaan myös verottaa heidän työstään. On siis mahdollista, että 15–18-vuotiaat voivat kohdata laillisesti aikuisiin henkilöihin rinnastettavia vastuita, mutta jäävät kuitenkin päätöksenteon ulkopuolelle ikänsä takia.

Äänestysikärajan alentaminen on myös tapa aikaistaa demokratiakasvatusta ja totuttaa ihmiset osaksi demokratiaprosessia, kun he ovat vielä koulussa. Jos politiikasta puhutaan koulussa ja mahdollistettaisiin koulussa äänestäminen, niin voisimme kasvattaa tietoisia ja osaavia kansalaisia, jotka äänestäisivät myös koulusta valmistuttuaan. Laitosäänestys voitaisiin toteuttaa koulujen lisäksi myös varuskunnissa, millä tavoin voitaisiin lisätä nuorten äänestysaktiivisuutta, mutta puuttua myös varusotilaiden nykyisiin vaikeuksiin äänestää.

Kiintiöpaikat vähemmistöille

Saamelaisille taattu edustus eduskunnassa, etenkin jos se tarkoittaa tuplaäänestysoikeutta, voi olla monelle aluksi radikaali ajatus. Esimerkiksi Puolan järjestelmä, jossa äänikynnystä ei sovelleta vähemmistölistoihin voisi olla kiinnostava ajatus, mutta se vaatisi muutoksia Suomen vaalijärjestelmään niin, että meillä olisi käytössä piilevien äänikynnysten sijaan lakiin kirjattu äänikynnys.

Suhteellisimmissa vaalijärjestelmissä vähemmistöihin kuuluvat ihmiset kokevat poliittiset vaikutusmahdollisuutensa paremmiksi⁶². On siis todennäköistä, että Suomen verrattain suhteellisessa ja edustuksellisessa vaalijärjestelmässä vähemmistöihin kuuluvat ihmiset kokevat vaikutusmahdollisuutensa jo nyt hyväksi. Etenkin saamelaisten kohdalla, joista moni asuu maan epäsuhteellisimmassa vaalipiirissä, tilanne ei kuitenkaan varmasti ole näin.

Jos yhdelle vähemmistöryhmälle, kuten saamelaisille, taataan edustusta eduskunnassa, niin eikö samalla logikalla muillekin vähemmistöille pitäisi? Tässä selvityksessä tuotiin esille jo, että romaneja on noin yhtä paljon kuin saamelaisia. Esimerkiksi venäjänkielisiä on huomattavasti enemmän ja vuonna 2050 heitä saattaa olla yhtä paljon kuin ruotsinkielisiä⁶³. Tämä voi olla monen mielestä argumentti sille, että saamelaisten taattua edustusta ei pitäisi edistää ollenkaan, koska se saattaisi avata vaatimuksia monen muun vähemmistön kiintiöpaikoista. Yhden vähemmistöryhmän edustuksen edistämisen estäminen pelkästään siitä syystä, että muutkin vähemmistöt tarvitsisivat silloin myös edustusta ei kuitenkaan ole täysin vedenpitävä argumentti.

Vähemmistöjen edustus eduskunnassa ei siis ole ainakaan kansainvälisten esimerkkien valossa mahdotonta. Etenkin saamelaisten taatulle edustukselle löytyy historialliset perusteet. Tämä kysymys vaatii kuitenkin paljon perusteellisempaa selvitystä kuin, mitä tässä selvityksessä on kyetty tarjoamaan.

Saamelaisille taattu yhden paikan edustus eduskunnassa voi olla hankala järjestää, mutta sen saavuttaminen olisi oikeudenmukaista. Entinen pääministeri Paavo Lipponen on esimerkiksi kannattanut ideaa saamelaisten omasta kansanedustajasta⁶⁴.

Pakollinen äänestäminen

Äänestämisestä puhutaan usein Suomessakin kansalaisvelvollisuutena. Äänestäminen ei kuitenkaan ole velvollisuus, vaan oikeus. Suomessa kansalaisten ainoat velvollisuudet ovat maanpuolustusvelvollisuus sekä velvollisuus seurata Suomen lakeja myös maan ulkopuolella. Suomessa asuvilla on myös esimerkiksi oppivelvollisuus. Äänestäminen ei ole lakiin kirjattu velvollisuus vaan oikeus, jonka voi jättää myös käyttämättä.

Pakollisen äänestämisen on todettu lisäävän äänestysaktiivisuutta⁶⁵. Se saattaa olla jopa kaikista helpoin tapa lisätä äänestysaktiivisuutta. Äänestäminen voisi olla Suomessa vel-

⁶² Karp & Banducci, 2008: <https://ore.exeter.ac.uk/repository/handle/10036/64393>

⁶³ YLE. 13.5.2013: <https://yle.fi/uutiset/3-6638771>

⁶⁴ YLE. 14.9.2016: <https://yle.fi/uutiset/3-9148651>

⁶⁵ Hadjar & Beck, 2010: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14616696.2010.483007>

vollisuus samalla tavalla kuin esimerkiksi maanpuolustusvelvollisuus, joka koskee kaikkia Suomen kansalaisia. Perustuslaki ei ota kantaa, että miten tämä maanpuolustusvelvollisuus täytyy täyttää, vaan eduskunta säättää sen toteutumisen käytännössä. Tällä hetkellä 30–40 % koko ikäluokasta suorittaa asevelvollisuuden, joten vaikka perustuslaillinen maanpuolustusvelvollisuus koskee kaikkia Suomen kansalaisia, laissa säädetty asevelvollisuus ei. On siis mahdollista, että perustuslaissa määritellään velvollisuus ikään kuin symbolisesti, ilman että sen suorittamatta jättämisestä rankaistaisiin.

Pyöräilykypärän käyttö ja siihen liittyvä lainsäädäntö voi myös olla sopiva esimerkki tähän tilanteeseen. Suomen laissa sanotaan, että ”polkupyöräilijän ja polkupyörän matkustajan on ajon aikana yleensä käytettävä asianmukaista suojakypärää.”⁶⁶ Tämä lakiin lisätty ”yleensä” tarkoittaa sitä, että tämä laki on suositus eikä pyöräilykypärän käyttämättömyydestä voi käytännössä rangaista. Tämän lain hengessä, voisi olla mahdollista lisätä Suomen lakiin kirjaus siitä, että kansalaisen on ”yleensä äänestettävä”.

Velvollisuuden tunteen luominen symbolisen lainsäädännön kautta on yksi tapa. Belgian kaltainen malli, jossa äänestämättömyydestä rangaistaisiin voisi olla tätäkin tehokkaampi tapa nostaa äänestysaktiivisuutta. Sillä olisi etenkin mittava merkitys mahdollisen äänestäjän hyöty-kustannusanalyysiin, jos äänestämättä jättämisellä olisi oikea hinta. Tämä yhdistettynä Suomen järjestelmään, jossa äänestäminen on tehty huomattavan helpoksi voisi nostaa äänestyskäyttäytymistä huomattavasti. Lopulta tämä kuitenkin palaa siihen kysymykseen, onko äänestäminen oikeus vai velvollisuus.

Liian alhainen äänestysinto syö legitimitettiä demokraattisilta instituutioilta. Nämä instituutiot ja niiden uskottavuus toimijoina ovat keskeisiä Suomen valtion vakauden kannalta. Jokaisella kansalaisella on jo maanpuolustusvelvollisuus. Miksi tämän pitää ulottua vain aseelliseen puolustukseen, muttei Suomen tasavallan yhden keskeisimmän instituution, eli sen demokratian, ylläpitoon?

Verrattuna maanpuolustukseen, äänestäminen on erittäin helppoa. Esimerkiksi lyhyt perehtyminen vaikka vaalikoneen kautta ja ennakoäänestäminen kodin tai työpaikan läheisellä äänestyspisteellä eivät vaadi yksilöltä suuria ponnisteluja, mutta äänestämisen kautta luodaan pohja koko yhteiskuntamme päätöksenteon oikeutukselle. Tämä on painava argumentti äänestysaktiivisuuden nostamiselle ja pakollinen äänestäminen on osoittanut toimivuutensa esimerkiksi Belgiassa. Sen pitäisi olla edes selvittämistä varten kelpaava vaihtoehto myös Suomessa.

⁶⁶ <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020954>

5. Yhteenveto

Suomen vaalijärjestelmässä on selviä puutteita, joihin on tarjolla monia erilaisia jo muualla käytössä olevia ratkaisuja. Tämän selvityksen pohjalta voi antaa neljä suositusta siitä suunnasta, mihin Suomen vaalijärjestelmää kannattaa kehittää ja kolme aiheetta, jotka vaativat lisäselvitystä.

Suosittelen, että Suomessa:

1. siirryttäisiin muiden pohjoismaiden tavoin tasauspaikkajärjestelmään
2. otettaisiin käyttöön Sainte-Laguën paikkajakomenetelmä
3. säilytettäisiin Suomen nykyinen listavaalijärjestelmä
4. ja ainakin kokeiltaisiin äänestysikärajan laskemista.

Ideat, jotka vaatinevat lisäselvityksiä ja ovat pitkälti tämän selvityksen tarkastelun ulkopuolella, ovat:

1. vähemmistöjen kiintiöedustus eduskunnassa
2. siirtoonivaalitavan käyttöönoton hyöty Suomessa
3. sekä pakollinen äänestäminen.

Selvin ongelma Suomessa on nykyisen vaalipiirijaon aiheuttama alueellisesti vaihteleva epäsuhteellisuus, joka on kansallisella tasolla verrattain korkea kuin esimerkiksi muissa pohjoismaissa tai Alankomaissa. Tasauspaikkajärjestelmän luonti, käyttäen pohjoismaalaisia esimerkkejä sekä aikaisemmin Suomessa ehdotettuja ratkaisuja, on todennäköinen muutoksen suunta. Se on myös sopiva ratkaisu Suomen kontekstissa.

Yhden kansallisen vaalipiirin järjestelmä voisi tarjota tätä suhteellisempia kansallisia tuloksia, mutta se voisi luoda myös uusia ongelmia, kuten suurten vaalibudjettien tai nimekkäiden ehdokkaiden korostuminen. Myös alueellinen edustus saattaisi kärsiä jollain tasolla, tai ainakin vaihdella suuresti vaalien välillä verrattuna nykytilaan.

Vaalipiirit ovat Suomen politiikalle ominainen perinne, jotka tulevat todennäköisesti säilymään. Ne seuraavat Suomen historiaan sidottua alueellista jaottelua ja pakottavat puolueet panostamaan koko maan kampanjaan sekä jakamaan valtaa eri maakunnissa asuvien ihmisten välillä. Kun poliitikot vertaavat vaalipiirin hyötyjä ja haittoja, on todennäköistä, että he kallistuvat niiden säilyttämisen puolelle mahdollisista haitoista huolimatta. Tasauspaikkajärjestelmä on tarpeeksi hyvä ratkaisu Suomen vaalipiirien epäsuhteellisuusongelmaan, mutta se on myös poliittisesti realistinen vaihtoehto.

Ruotsissa ja Norjassa käytössä oleva Sainte-Laguën paikkajakomenetelmä on myös lupaava työkalu Suomen vaalien jälkeisen paikkajaon suhteellisuuden lisäämisessä. Sitä on ehdotettu otettavan käyttöön pienemmissä vaalipiireissä, mutta sen käyttöönotto maanlaajuisesti voisi myös olla järkevää. Jos Suomessa siirrytään tasauspaikkajärjestelmään, voisi olla suotavaa muuttaa paikanjakomenetelmää myös D'Hondtin menetelmästä Sainte-Laguën menetelmään, kuten tehdään myös Ruotsissa ja Norjassa. Paikkajakomenetelmän muutos voisi olla järkevää myös siinä tilanteessa, että tasauspaikkajärjestelmää ei luotaisi.

Suomessa on käytössä verrattain harvinainen listavaalimenetelmä. Nykyisellä menetelmällä on paljon positiivisia seurauksia demokratian kannalta, kuten äänestäjien vallan suuruus suhteessa puolueisiin. On olemassa paljon hyviä argumentteja sille, että listavaalijärjestelmää muutettaisiin suljetummaksi. Hyötyjen ja haittojen vertailussa nykyinen järjestelmä näyttyy kuitenkin järjestelmänä, joka parantaa äänestäjien valtaa ja vähentää ”puolueiden eliitin” valtaa. Suomalaiset ovat tottuneet tähän järjestelmään, joka on nyt varsin hyvä, joten sen muuttaminen ei ole tässä selvityksessä esitettyjen tietojen valossa suositeltavaa.

Nuoret äänestävät Suomessa aivan liian vähän. Demokratiakasvatusta olisi syytä parantaa ja hyvä työkalu siihen on äänestysikärajan muutos. Äänestysikärajan laskeminen niin, että 15-, 16- tai 17-vuotiaat voivat äänestää on ainakin kokeilemisen arvoinen asia ja olisi arvokasta toteuttaa ensiksi kokeiluna kuntavaaleissa. Samalla voitaisiin selvittää tapoja lisätä nuorten äänestysintoa mahdollistamalla äänestäminen esimerkiksi kouluissa, varuskunnissa tai muissa paikoissa, joissa nuoria voidaan tavoittaa helposti. Nuorten poliittista osallisuutta voitaisiin lisätä myös eri tavoilla, kuten kansalaisaloitteen ikärajan alentamisella.

Tässä selvityksessä tuotiin verrattain pintapuolisesti esille ratkaisuja, jotka vaativat lisäselvitystä. Kansallisten vähemmistöjen edustuksen turvaaminen eduskunnassa esimerkiksi kiintiöiden kautta olisi suuri, mutta oikeudenmukainen, muutos Suomen nykyiseen järjestelmään. Keskeisiä kysymyksiä tässä keskustelussa tulisi olla, että mitkä vähemmistörhyhmät saavat edustusta ja kuinka paljon positiivista erityiskohtelua voidaan hyväksyä, tai voidaanko sitä hyväksyä ollenkaan, tämänkaltaisessa järjestelmässä.

STV:n käyttöönotto Suomessa vaatisi mittavia muutoksia esimerkiksi vaalipiirijakoon. Presidentinvaalit voisivat olla hyvä tapa kokeilla, miten STV:hen suhtauduttaisiin Suomessa, mutta nykyinen kahden kierroksen malli toimii täällä jo valmiiksi verrattain hyvin. STV:n edistäminen, tai edes sen ympärillä käyty keskustelu, vaatisi paljon tarkempaa kuvausta sille, miten tämä järjestettäisiin eduskuntavaaleissa käytännössä. Tämän järjestelmän kohdalla on kuitenkin muistettava, että se on joissakin Euroopan maissa otettu käyttöön sen takia, että voidaan korjata pienten enemmistövaalipiirien epäsuhteellisuusongelmia. Suomessa on jo käytössä suuremmat vaalipiirit ja suhteellinen vaalitapa, joten vaalitavan muuttaminen kohti STV:tä ei ole yhtä tarpeellista kuin se on ollut sitä nykyään käyttävissä maissa. STV on myös järjestelmänä paljon monimutkaisempi äänestäjän sekä ääntenlaskijoiden kannalta, mikä vähentää todennäköisyyttä sille, että Suomessa tätä vaihtoehtoa koskaan edes harkittaisiin vakavasti.

Jonkintasoinen pakollinen äänestäminen on kiinnostava idea siinä, että sillä voi olla todella isoja vaikutuksia siihen, kuinka moni äänestää. Jos haluamme lähteä luomaan kokonaan uuden kansalaisvelvollisuuden, niin tämä vaatisi kuitenkin paljon julkista keskustelua sekä enemmän selvityksiä sen mahdollisista vaikutuksista Suomen kontekstissa. Kuinka suuri vaikutus tällä uudella velvollisuudella olisi ihmisten käyttäytymiseen? Kuinka suosittua se olisi kansalaisten keskuudessa? Uusi kansalaisvelvollisuus vaatisi mahdollisesti muutoksen perustuslakiin. Euroopassa on enemmän maita, jotka ovat luopuneet tästä käytännöstä kuin niitä, joilla on se edelleen käytössä. Belgia on kuitenkin lupaava esimerkki maasta, jossa äänestäminen on pakollista ja äänestysaktiivisuus on tästä syystä poikkeuksellisen korkealla.

Kaikkiaan tämä selvitys näyttää, että vaalitulosten epärealisuus ei ole vain yhden puolueen tai ehdokkaan ongelma. Jokainen puolue voi pitkällä tähtäimellä kärsiä epärealisuudesta tai hyötyä järjestelmän muuttamisesta reilummaksi. Tästä syystä vaalijärjestelmäanalyysissä kannattaisi yleisellä tasolla välttää sitä, että lasketaan yhden vaalivuoden tulokset kuvastamaan eroja tiettyjen järjestelmien eroista. Tämä voi toki olla havainnointia ja hyvin kiinnostavaa, mutta kun puolueiden edustajat ovat vastuussa järjestelmän muuttamisesta, on erittäin suuri mahdollisuus sille, että mikä vaan oman puolueen pieninkin menetys tulkitaan oman puolueen vallan vähenemiseksi myös tulevaisuudessa.

Vaalijärjestelmän muuttamisen lähtökohtien pitäisi olla yleinen suhteellisuuden, äänestysaktiivisuuden sekä mahdollisesti alueellisen edustavuuden lisääminen eikä puolueiden valtasuhteiden tarkastelu. Puolueiden intressit säilyttää mahdollisimman paljon valtaa itsellään pitäisi pystyä minimoimaan. Laajempi yhteiskunnallinen osallistaminen tähän keskusteluun olisi hyvin suotavaa. Sen sijaan, että ainoastaan parlamenttipuolueiden puoluesihteerit tai muut edustajat neuvottelevat asiasta, voisi olla hyödyllistä koota kansalaisraati, joka käsittelee asiaa deliberatiivisen demokratian keinoin^{67,68}.

Suomalainen demokratia toimii nyt varsin hyvin, vaikka siinä onkin parantamisen varaa. Maallamme on pitkä historia siinä, että pyrimme parantamaan demokraattisia instituutioitamme. Tämän kriittisen suhtautumisen kansanvallan toteutumiseen soisi jatkuvan loputtomiin, koska mikään demokratia ei ikinä tule olemaan täydellinen. On myös muistettava, että Suomen demokratiakehitys ei rajoitu pelkästään eduskuntaan. Sitä on syytä tarkastella paljon laajemminkin. Globaalit instituutiot, EU, yritykset, virastot, koulut, yliopistot sekä talousjärjestelmämme ovat myös esimerkkejä instituutioista, joissa demokratian pitäisi toteutua.

Demokratia ei ole vain järjestelmä. Se on arvo, jonka pitäisi läpileikata koko yhteiskuntaa. Yleisesti demokratian toteutumiseen pitäisi siis kiinnittää huomiota myös paljon laajemmin parlamentti-instituutioiden ulkopuolella.

⁶⁷ Ympäristöministeriö kokosi kansalaisraadin ilmastotoimien oikeudenmukaisuudesta päätöksen tueksi. Ympäristöministeriö, 2021: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/kansalaisraati-laati-julkilausuman-ilmastotoimien-oikeudenmukaisuudesta>

⁶⁸ Kaupunkilaisten raatia kokeiltiin Helsingissä pysäköintipolitiikan valmistelussa, mikä teki kaupunginhallitukselle esitetystä pysäköintipolitiikasta paremman. Tämä kyseinen teos antaa hyvät selitykset sille miksi ja miten deliberatiivinen demokratia toimii. Möller, Tarpila & Karreinen, 2014: <https://ajatuspajavisio.fi/wp-content/uploads/2014/01/kaupunkilaisten-raati-kasikirja.pdf>

6. Lähteet

- BBC (18.6.2015). *Cut in Scottish voting age passed unanimously*. Haettu osoitteesta: <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-33173488>
- Benoit, K. (2017). Which Electoral Formula Is the Most Proportional? A New Look with New Evidence. *Political Analysis*, 8(4), 381–388. Haettu osoitteesta: <https://www.cambridge.org/core/journals/political-analysis/article/abs/which-electoral-formula-is-the-most-proportional-a-new-look-with-new-evidence/8BA747FB2DE5E87B68C83F3DE96E72BF>
- Carver, E. (13.4.2021). *Helsingin kaupunginvaltuustossa on räikeä alueellinen epätasapaino – länsi, koillinen ja itä aliedustettuja*. Haettu osoitteesta: <https://www.xn--ericcarver-tulevaisuudenkestvhel-sinki-nedb.com/2021/04/helsingin-kaupunginvaltuustossa-on.html>
- CEPS. (2009). *Lost Voters: Participation in EU elections and the case for compulsory voting*. Haettu osoitteesta: <http://aei.pitt.edu/11335/1/1886.pdf>
- Demo Finland. (15.12.2020). *Varusmiesten äänestys-oikeutta on parannettava vaalilain muutoksella*. Kannanotto. Haettu osoitteesta: https://demofinland.org/wp-content/uploads/2020/12/Kannanotto_varusmiesten_aanestys-oikeudet.pdf
- Economist Intelligence Unit. (2020). *Democracy index*. Haettu osoitteesta: <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>
- Freedom House (2021). *Freedom in the world index*. Haettu osoitteesta: <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores>
- Gallagher, M & Mitchell, P. (2019): *Election Indices*. Haettu osoitteesta: https://www.tcd.ie/Political_Science/people/michael_gallagher/ElSystems/Docts/ElectionIndices.pdf
- Gallagher, M. (1991). Proportionality, disproportionality and electoral systems. *Electoral Studies*, 10(1), 33–51. doi:10.1016/0261-3794(91)90004-c. Haettu osoitteesta: https://www.researchgate.net/publication/222466575_Proportionality_Disproportionality_and_Electoral_Systems
- Guardian (15.12.2014). *Scotland voting age lowered to include 16- and 17-year-olds*. Haettu osoitteesta: <https://www.theguardian.com/uk-news/2014/dec/15/scotland-voting-age-lowered-16-17>
- Hadjar, A., & Beck, M. (2010). Who Does Not Participate In Elections In Europe And Why Is This? *European Societies*, 12(4), 521–542. doi:10.1080/14616696.2010.483007. Haettu osoitteesta <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14616696.2010.483007>
- HE 7/2010. Haettu osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100007>
- HE 123/2012 vp. Haettu osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2012/20120123.pdf>
- Harmokivi, A. (2016). *Arrow'n mahdollisuusasteoreeman soveltaminen vaalijärjestelmien vertailussa*. Pro Gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Haettu osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99005/GRADU-1463651937.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Helsingin sanomat, Arto Astikainen (19.4.2007): *Eduskuntavaaleihin 20 tasauspaikkaa*. Haettu osoitteesta: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004476709.html>
- Huttunen, J., & Christensen, H. S. (2020). Engaging the Millennials: The Citizens' Initiative in Finland. *Young*, 28(2), 175–198. <https://doi.org/10.1177/1103308819853055>

- IDEA (2019). *Global State of Democracy 2019*. Haettu osoitteesta: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/the-global-state-of-democracy-2019.pdf>
- Karp, J. A., & Banducci, S. A. (2008). Political Efficacy and Participation in Twenty-Seven Democracies: How Electoral Systems Shape Political Behaviour. *British Journal of Political Science*,38(02). doi:10.1017/s0007123408000161. Haettu osoitteesta: <https://ore.exeter.ac.uk/repository/handle/10036/64393>
- Lahtinen, H. (2019): Socioeconomic differences in electoral participation: Insights from the Finnish administrative registers. *Publications of the Faculty of Social Sciences 125*. University of Helsinki. Haettu osoitteesta: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305213/Socioeco.pdf>
- Lundell, K. (2005): *Contextual Determinants of Electoral System Choice. A Macro Comparative Study 1945–2003*. Åbo: Åbo Akademi Press. Haettu osoitteesta: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/4151/TMP.objres.12.pdf>
- Lijphart, A. (2012). *Patterns of democracy: Government forms and performance in thirty-six countries*. New Haven, CT: Yale University Press
- Marin, S. (20.3.2014). *Sananen listavaalista*. Haettu osoitteesta: <https://www.sannamarin.net/blogi/2014/03/20/118/?page2>
- MTV. (20.04.2015.): *Vaalipiiri uudistus toi lisäpaikkoja vihreille – demareilta meni neljä paikkaa*. Haettu osoitteesta: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/vaalipiiriuudistus-toi-lisapaikkoja-vihreille-demareilta-meni-nelja-paikkaa/5013856#gs.l43x19>
- Myntti, K. (2001): *A Commentary to the Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life*. Institute for Human Rights Åbo Akademi University. Haettu osoitteesta: <https://www.abo.fi/wp-content/uploads/2018/03/IMR-web-Mynttilund2001.pdf>
- Möller, A. (2012) *Alamaisista aktiivisiksi tekijöiksi: 7 teesiä lähidemokratiasta 2010-luvun Suomessa*. Vihreä sivistysliitto ry. Haettu osoitteesta: <https://ajatuspajavisio.fi/wp-content/uploads/2018/10/7-Teesia%CC%88-la%CC%88hidemokratiasta.pdf>
- Möller, A. (2014) *Pormestarimalli: avoimempaa johtamista kuntiin*. Vihreä sivistysliitto ry. Haettu osoitteesta: <https://ajatuspajavisio.fi/wp-content/uploads/2014/12/pormestarimalli-www.pdf>
- Möller, A., Tarpila, J. & Karreinen, L. (2014) *Kaupunkilaisten raati käsikirja*. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto & Helsingin kaupunginkanslia. Haettu osoitteesta: <https://ajatuspajavisio.fi/wp-content/uploads/2014/01/kaupunkilaisten-raati-kasikirja.pdf>
- Oikeusministeriö (2000): *Vaalitoimikunta 2000, mietintö*. Haettu osoitteesta: https://web.archive.org/web/20170925014427/http://vaalit.fi/material/attachments/vaalit/vaalitietoa/kehittamishankeet/QG4gPUYvX/Vaalitoimikunta_2000n_mietinto.pdf
- Oikeusministeriö (2007): *Kansanvalta 2007 -toimikunta, mietintö*. Haettu osoitteesta: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75851?show=full>
- Oikeusministeriö (2008): *Eduskuntavaalijärjestelmän uudistaminen, Vaalialue toimikunnan mietintö*. Haettu osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76110/vaalialue-toimikunnan_mietinto_24.4.2008_150_s.pdf
- Oikeusministeriö (2020). *Parlamentaarinen vaalityöryhmä*. Haettu osoitteesta: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM034:00/2019>

- Petricusic, A. (2014): *Slovenian legislative system for minority protection*. Haettu osoitteesta: <http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm04tardor/docs/petricusic.pdf>
- Perustuslakivaliokunta (2014): *Perustuslakivaliokunnan mietintö 3/2014*. Haettu osoitteesta: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=pevm+3/2014>
- Railio et al. (2016): *Kamppailu vallasta: Eduskuntavaalikampanjat 1945–2015*. Docendo. [E-kirja]
- RSF (2020). *Press Freedom Index*. Haettu osoitteesta: <https://rsf.org/en/ranking>
- Shugart, M. (1992): Electoral reforms in systems of proportional representation. *European Journal of Political Research* 21(3), 207–224. Haettu osoitteesta: <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-6765.1992.tb00295.x>
- Saamelaiskäräjät. *Saamelaiset Suomessa*. Haettu osoitteesta: <https://www.samediggi.fi/saamelaiset-info/>
- South EU Summit (28.3.2019). *Malta Lowers Voting Age to 16, Stoking Hopes of Democratic Engagement*. Haettu osoitteesta: <https://southeusummit.com/europe/malta/malta-lowers-voting-age-16-stoking-hopes-democratic-engagement/>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2009): *Suomen romanipoliittinen ohjelma, työryhmän esitys*. Haettu osoitteesta: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72788/URN%3aNBN%3afe201504225296.pdf>
- Thomas, C. (28.5.2019). *Tältä näyttäisi suhteellisemmin valittu eduskunta: jopa kolme puoluetta lisää ja 32 edustajaa vaihtoon*. Blogi. *Libera*. Haettu osoitteesta: <https://www.libera.fi/2019/05/28/talta-nayttaisi-suhteellisemmin-valittu-eduskunta-jopa-kolme-puoluetta-lisaa-ja-32-edustajaa-vaihtoon/>
- Tilastokeskus, 2019. *Äänestäneet eduskuntavaaleissa 2019*. Haettu osoitteesta: http://www.stat.fi/til/evaa/2019/03/evaa_2019_03_2019-05-24_kat_001_fi.html
- Tilastokeskus, 2020. *Pääkaupunkiseudun kokonaisnettomuutto suurin ainakin 50 vuoteen*. Haettu osoitteesta: https://www.stat.fi/til/muutl/2019/muutl_2019_2020-05-14_tie_001_fi.html
- Turun Sanomat (25.6.2008): *Vaalijärjestelmän muuttaminen poliittista kädenvääntöä*. Haettu osoitteesta: <https://www.ts.fi/puheenvuorot/1074291060/Vaalijarjestelman+muuttaminen+poliittista+kadenvaantoa>
- Ulkoministeriö (2017): *Suomen viides määräaikaisraportti alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanosta*. Haettu osoitteesta: https://um.fi/documents/35732/0/MinLang_V%20raportti_Suomi_2017.pdf/
- van der Brug, W., & van Spanje, J. (2009). Immigration, Europe and THE ‘new’ cultural dimension. *European Journal of Political Research*, 48(3), 309–334. doi:10.1111/j.1475-6765.2009.00841.x. Haettu osoitteesta: <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-6765.2009.00841.x>
- Visit Åland. *Kort Och Gott om Åland*. Haettu osoitteesta: <https://www.visitaland.com/fi/articles/aland/>
- Ylisalo, J. Maunula, M. & Helin, J. (2012): *Vaalijärjestelmämuutoksen kivinen tie: Suomen vaalijärjestelmän kehitys suuresta eduskuntauudistuksesta nykypäivään*. *Politiikka* 54(4), 249–268. Haettu osoitteesta: <https://sites.tuni.fi/uploads/2020/04/aee8852f-vaalijarjestelmamuutoksen-kivinen-tie-002.pdf>

- YLE. (13.5.2013): *Venäläisiä voi olla Suomessa yhtä paljon kuin ruotsinkielisiä vuonna 2050*. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-6638771>
- YLE. (14.9.2016): *”Saamelaisille oma kansanedustaja” – Entinen pääministeri Lipponen korkean tason seminaarissa*. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-9148651>
- YLE. (17.4.2019): *Vaalien tulos vahvistettiin – historian suurin rannalle jääneen äänimäärä on nyt 7 818*. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10745844>
- YLE. (30.9.2020): *Lapin kansanedustajat eivät kieltäisi kaivostoimintaa kokonaan saamelaisalueella – Saamelaiskäräjien puheenjohtaja: ”Kaivostoiminta ei sovi saamelaisalueelle”*. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-11568130>
- Ympäristöministeriö (27.4.2021) *Kansalaisraati laati julkilausuman ilmastotoimien oikeudenmukaisuudesta*. Haettu osoitteesta: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/kansalaisraati-laati-julkilausuman-ilmastotoimien-oikeudenmukaisuudesta>
- Zeglovits, E. & Aichholzer, J. (2014): *Are People More Inclined to Vote at 16 than at 18? Evidence for the First-Time Voting Boost Among 16- to 25-Year-Olds in Austria*, *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 24(3), 351–361, DOI: 10.1080/17457289.2013.872652. Haettu osoitteesta: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17457289.2013.872652>

Liite 1: Eurooppalaisten maiden vaalitavat

Alankomaat

150 paikan alahuone valitaan koko maan kattavasta suhteellisesta vaalipiiristä. Äänikynnys on sen verran ääniä, joita vaaditaan yhteen paikkaan (1/150, eli 0,67 %) ja paikat jaetaan D'Hondtin menetelmällä. Vaaleissa on käytössä puoliavoin listavaali, jossa puolueet asettavat ehdokkaat järjestykseen, mutta äänestäjä saa valita laittaa jonkun etusijalle, eli siis antaa listan sisäisen äänen, joka nostaa ehdokkaan ohi puolueen ennalta asettaman järjestyksen.

Belgia

Parlamentin alahuoneen 150 edustajaa valitaan yhdestätoista 4–24 paikan suhteellisesta vaalipiiristä. Paikan saantia varten pitää ylittää vaalipiirin 5 % äänikynnys ja paikat jaetaan D'Hondtin menetelmällä. Belgian listavaali toimii samalla tavalla kuin Alankomaissa. Äänestäminen on pakollista kaikille äänestysikäisille, mistä syystä Belgiassa on yksi maailman korkeimmista äänestysaktiivisuuksista.

Bulgaria

Bulgarian parlamentin 240 edustajaa valitaan 31 suhteellisesta 4–16 edustajan vaalipiireistä, joissa on käytössä 4 % äänikynnys. Paikat jaetaan D'Hondtin menetelmällä. Bulgariassa on käytössä suljettu listavaali, eli äänestäjät antavat äänensä puolueelle, joka on asettanut ehdokkaat järjestykseen, jota ei voi muuttaa.

Espanja

Alahuoneen 348 paikkaa valitaan viidenkymmenen 2–36 paikan vaalipiiristä, jotka vastaavat maan provinssseja. Paikat jaetaan D'Hondtin menetelmällä ja vaalipiireissä on Suomen kaltaiset vaihtelevat piilevät äänikynnykset. Espanjan alahuoneen vaaleissa on myös käytössä suljettu listavaali. Tämän lisäksi Ceutan ja Melillan espanjalaiset alueet Afrikassa valitsevat kumpikin yhden ehdokkaan pluraliteettivaalilla, jossa eniten ääniä saanut ehdokas voittaa vaalipiirin yhden paikan.

Irlanti

Alahuoneen paikkamäärä vaihtelee vaalien välillä usein, mutta vuoden 2020 vaaleissa valittiin 160 edustajaa 39:stä 3–5 edustajan vaalipiiristä. Irlannissa on käytössä STV, eli äänestäjät saavat laittaa niin monta ehdokasta kuin haluavat mieleiseensä järjestykseen. Paikkajaossa äänestäjän ensisijainen ääni jaetaan ehdokkaalle, mutta ääni siirtyy listan seuraavalle, jos ensisijainen ehdokas ei tule valituksi. Ehdokkaan saamat äänetyt voivat myös siirtyä seuraavalle ehdokkaalle, jos ehdokas saa tarvittavan määrän ääniä paikkaa varten. Käytännössä tämä mahdollistaa pienten vaalipiirien suhteellisuuden. Irlannin alahuoneen puheenjohtaja valitaan automaattisesti uudelle kaudelle, jos hän asettuu ehdolle.

Iso-Britannia

Alahuoneen 650 edustajaa valitaan kaikki yhden edustajan vaalipiireistä. Vaalipiirin paikan saa eniten ääniä saanut ehdokas, eli kyseessä on siis pluraliteettijärjestelmä. Tämä johtaa kansallisella (sekä paikallisella) tasolla erittäin epäsuhteellisiin ja epäedustaviin vaalituloksiin.

Italia

Alahuoneen 630 paikan valintaa varten on käytössä sekatyypinen suhteellinen vaalijärjestelmä, joka on ollut käytössä tähän mennessä vain kerran vuonna 2018. 232 edustajaa valitaan yhden edustajan vaalipiireistä pluraliteetillä, 386 edustajaa valitaan suhteellisesti useamman paikan vaalipiireistä perustuen kansalliseen vaalitulokseen ja 12 edustajaa valitaan ulkoitalialaisten äänten perusteella suhteellisella paikkajaolla.

Itävalta

Alahuoneen 183 edustajaa valitaan suhteellisilla vaaleilla laskemalla paikkajako kolmella eri tasolla. Puolueen täytyy saada ainakin 4 % liittovaltiotason äänistä tai paikka yhdestä vaalipiiristä. Ensiksi paikkoja jaetaan puolueille 39 paikallisessa sekä 9 osavaltion vaalipiirissä. Paikat jaetaan Hare-kiintiön mukaan, joka saadaan jakamalla äänimäärä paikkamäärällä, jolla löydetään yhteen paikkaan oikeuttava kiintiö. Ylijäämäpaikat jaetaan liittovaltion tasolla käyttäen D'Hondtin menetelmää. Itävallassa on käytössä puoliavoin listavaali, jossa puolueet asettavat ehdokkaat järjestykseen ja äänestäjä voi äänestää pelkästään puolueen listaa, mutta pystyy laittamaan enintään kolme ehdokasta etusijalle ohi puolueen asettaman järjestyksen, joka voi vaikuttaa osavaltio- sekä liittovaltiotason paikkajakoon.

Kreikka

Yksikamarisen parlamentin 300 edustajaa valitaan neljällä eri tavalla yhden vaalin kautta. Puolue tarvitsee 3 % kansallisista äänistä päästäkseen mukaan paikkajakoon. Paikoista 12 jaetaan kansallisella tasolla. Tämä tehdään jakamalla kaikkien yli 3 % äänistä saaneiden puolueiden äänimäärä kahdellatoista, josta saadaan yhteen paikkaan oikeuttava kiintiö. Paikat jaetaan lähimmän alimman desimaalin mukaan. Jos paikkoja jää yli, ne jaetaan aikaisemmasta laskusta ylijääneiden desimaalien suuruusjärjestyksessä. Seitsemän paikkaa jaetaan seitsemässä yhden edustajan vaalipiirissä pluraliteettivaalilla. 231 paikkaa valitaan 52:ssa 2–18 edustajan vaalipiirissä. Vaaleissa äänestetään puoluetta, mutta äänestäjällä on mahdollisuus antaa myös vaalipiirissä jaettavien paikkojen verran etusija-ääniä. Kreikan äänestysikäraja on 17 vuotta.

Kroatia

Yksikamarisen parlamentin 151 jäsentä valitaan 12 vaalipiiristä (kaikista 14 edustajaa). Edustajien reilu enemmistö, 140 edustajaa, valitaan kymmenestä erillisestä maantieteellisestä vaalipiiristä suhteellisella vaalitivalla 5 % äänikynnyksellä avoimessa listavaalissa. D'Hondtin menetelmää käytetään vaalien jälkeiseen paikkajakoon. Yhdestoista vaalipiiri on erikoisvaalipiiri, josta valitaan kolme edustajaa edustamaan ulkomailla asuvia kroatialaisia. Viimeisestä vaalipiiristä valitaan kahdeksan edustajaa tunnistetuille vähemmistöille. Serbit saavat kolme paikkaa. Italialaiset ja unkarilaiset saavat kummatkin yhden. Tsekit ja slovakit jakavat yhden paikan. Albaanit, bosnialaiset, makedonialaiset, montenegrolaiset ja slovenialaiset jakavat yhden paikan. Itävaltalaiset, bulgarialaiset, saksalaiset, juutalaiset, puolalaiset, romanit, romanialaiset, ruteenit, venäläiset, turkkilaiset, ukrainalaiset ja valakit jakavat viimeisen paikan.

Kypros

Yksikamarisessa parlamentissa on 56 paikkaa. Edustajat valitaan viidestä 3–20 edustajan vaalipiireistä. Paikat jaetaan ensiksi vaalipiireissä jakamalla annetut äänet vaalipiirin paikoilla. Paikkajako pyöristetään alaspäin, jonka jälkeen jäljelle jäävät paikat jaetaan kansal-

lisella tasolla niiden puolueiden kesken, jotka ylittävät 3,6 % äänikynnyksen (10 % kahden puolueen vaaliliitoille ja 20 % useamman puolueen vaaliliitoille). Tämä toinen paikkajako toteutetaan käyttäen ääniä, joita ei käytetty ensimmäisen kierroksen paikkajaossa mutta samalla kaavalla kuin ensimmäisessä. Tämän jälkeen toteutetaan vielä kolmas paikkajako, mutta äänikynnys nostetaan 7,2 prosenttiin. Äänestäjät voivat laittaa puoliavoimessa listavaalissa etusijalle määrän ehdokkaita, joka vastaa neljäsosaa valittavien paikkojen määrää.

Latvia

Yksikamarisen parlamentin 100 edustajaa valitaan viidestä 13–32 paikan suhteellisista vaalipiireistä käyttäen 5 % äänikynnystä. Paikkajako toteutetaan Sainte-Laguën menetelmällä. Latviassa on käytössä sama listavaalitapa kuin Suomessa, jossa listan sisäinen järjestys määräytyy ehdokkaiden saamien henkilökohtaisten äänien mukaan.

Liettua

Yksikamarisen parlamentin 141 edustajaa valitaan rinnakkaisvaalijärjestelmän kautta, jossa 71 edustajaa valitaan yhden edustajan vaalipiireistä kahden kierroksen enemmistövaalissa, jossa on mahdollisuus myös toiselle kierrokselle, jos kukaan ehdokas ei saa enemmistöä äänistä. Loput 70 valitaan kansallisella tasolla tehtävässä paikkajaossa, jossa on käytössä 5 % äänikynnys. Paikkajako toteutetaan suurimman jakojäännöksen menetelmällä, jota kutsutaan myös Hare-Niemeyerin menetelmäksi. Menetelmässä ensin lasketaan kiintiö jakamalla puolueiden saamat äänit paikkamäärällä. Tämä kiintiö kertoo kuinka monta ääntä oikeuttaa yhteen parlamenttipaikkaan. Tästä laskusta yleensä jää paikkoja yli, minkä jälkeen puolueille jaetaan paikkoja kokoluviista ylijäävien desimaalien suuruusjärjestyksessä. Liettuassa pitää olla vähintään 25 vuotta ollakseen ehdolla vaaleissa.

Luxemburg

Yksikamarisen parlamentin 60 edustajaa valitaan suhteellisilla vaaleilla neljästä 7–23 edustajan vaalipiiristä. Äänestäjät voivat antaa äänensä pelkälle puolueelle, mutta voivat laittaa myös paikkamäärää vastaavan määrän ehdokkaita etusijalle. Vaalien jälkeinen paikkajako lasketaan käyttäen [Hagenbach-Bischoffin kiintiötä](#). Äänikynnyksiä ei ole kirjattu lakiin, vaan ne ovat Suomen järjestelmän tavoin vaihtelevia ja piileviä.

Malta

Yksikamarinen 67 paikan parlamentin paikat valitaan siirtoäänivaalilla. Malta on Euroopalaisessa kontekstissa erikoinen, koska siellä on käytännössä kaksipuoluejärjestelmä. Jos jokin puolue saa Maltalla enemmistön äänistä, mutta ei saa kuitenkaan paikkajaon enemmistöä, mikä on siirtoäänivaalissa mahdollista, sille voidaan antaa enintään neljä lisäpaikkaa, jotta se saa myös paikkojen enemmistön. Siirtoäänivaali ja kaksipuoluejärjestelmä johtavat yhdessä hyvin suhteellisiin vaalituloksiin, mutta kahden puolueen järjestelmä on edustavuudessaan kuitenkin kyseenalainen. Esimerkiksi monipuoluedemokratiassa Irlannissa, jossa on myös käytössä siirtoäänivaalitapa, äänestäjien poliittinen moninaisuus on paremmin edustettu, vaikka vaalitulokset onkin Maltaa epäsuhteellisempi.

Norja

Yksikamarisen parlamentin 169 paikoista 150 valitaan vaalipiireistä ja loput 19 jaetaan kansallisten tulosten pohjalla tasauspaikkoina (tasauspaikat selitetty sivulla 33) paikkaamaan kansallisen tason epäsuhteellisia vaalituloksia. Vaalipiirien paikkajaossa käytetään

kerrointa, jossa yksi vaalipiirin äänestäjä on yhden pisteen arvoinen ja jokainen neliökilometri 1,8 pisteen arvoinen, mikä antaa harvemmin asutetuille seuduille enemmän valtaa. Tasauspaikat kuitenkin tasapainoittavat tätä vaikutusta.

Tasauspaikkoja varten puolueen täytyy saada 4 % kansallisen tason äänistä. Paikat jaetaan äänikynnyksen yli päässeiden puolueiden kesken muunnellulla Sainte-Laguën menetelmällä. Se on muunneltu niin, että ensimmäisen nimittäjän kohdalla käytetään 1,4 yhden sijasta. Norjassa on puoliavoin listavaali, jossa puolueet asettavat ehdokkaat järjestykseen, äänestäjä voi siis äänestää pelkästään puoluetta, mutta voi asettaa ehdokkaita myös etusijalle.

Portugali

Yksikamarinen 230 paikkainen parlamentti valitaan kolmestatoista 2–48 edustajan vaalipiireistä. Paikkajako toteutetaan D'Hondtin menetelmällä, minkä takia Suomen tavoin Portugalissa voi olla suuria piileviä äänikynnyksiä, etenkin pienemmissä vaalipiireissä. Portugalissa on käytössä suljettu listavaali.

Puola

460 paikkainen alahuone valitaan 41:stä 7–19 edustajan vaalipiiristä. Paikat jaetaan D'Hondtin menetelmällä puolueille, jotka ylittävät 5 % kansallisista äänistä (8 % vaaliliitoille). Vähemmistölistoihin ei sovelleta tätä äänikynnystä, ja esimerkiksi saksankielinen vähemmistö sai viime vaaleissa yhden ehdokkaansa valituksi Opolen vaalipiiristä ja sai vain 0,17 % kansallisen tason äänistä. Puolassa on käytössä puoliavoin listavaali, jossa äänestäjät voivat laittaa ehdokkaita etusijalle, mutta puolueet asettavat alustavan järjestyksen.

Ranska

Alahuoneen 577 edustajaa valitaan yhden edustajan vaalipiireistä kahdella kierroksella. Jokaisessa vaalipiirissä ensimmäisen kierroksen kaksi eniten ääniä saanutta ehdokasta, sekä kaikki 12,5 % äänistä saaneista ehdokkaista, siirtyvät toiselle kierrokselle, jossa pluraliteetin voittanut ehdokas tulee valituksi vaalipiirinsä edustajaksi. Kuten Iso-Britannian tapauksessa, pluraliteettiin perustuvat vaalit aiheuttavat hyvin epäsuhteellisia vaalituloksia, ja Ranskassa onkin tarkastelluistamaista epäsuhteellisimmat tulokset.

Romania

Alahuoneessa on yhteensä 330 edustajaa. 308 valitaan 42:stä 4–29 edustajan suhteellisista vaalipiireistä. Tämän lisäksi neljä paikkaa valitaan edustamaan ulkomailta asuvia romanilaisia. Puolue pääsee paikkajakoon mukaan, jos se saavuttaa 5 % kansallisista äänistä tai 20 % neljän vaalipiirin äänistä. Lisäpaikkoja annetaan kansallisille vähemmistöille, jotka saavuttavat 10 % ainakin yhteen tavalliseen paikkaan vaadittavasta äänimäärästä. Romaniassa on käytössä suljettu listavaali ja paikkajako toteutetaan D'Hondtin menetelmällä.

Ruotsi

Yksikamarisen parlamentin 349 edustajaa valitaan 29:stä vaalipiiristä. Paikoista 310 valitaan suoraan vaalipiireistä ja 29 paikkaa jaetaan kansallisten tulosten mukaan tasauspaikkoina korjaamaan vaalipiirijaon takia tapahtuvaa epäsuhteellisuutta. Ruotsissa on käytössä 12 % äänikynnys vaalipiireissä ja 4 % äänikynnys kansallisten tasauspaikkojen jaossa. Paikat jaetaan muunnellulla Sainte-Laguën menetelmällä, jossa ensimmäisen nimittäjän

kohdalla käytetään 1,2 yhden sijasta. Ruotsissa on käytössä puoliavoin listavaali, jossa äänestäjä voi valita yhden puolueen äänestyslipukkeen, johon puolueet ovat laittaneet ehdokkaat järjestykseen tai lipukkeen, jossa voi laittaa ehdokkaan myös etusijalle.

Saksa

Alahuoneen vaaleissa on käytössä sekatyypinen järjestelmä, jossa äänestäjä antaa kaksi ääntä: yhden paikalliselle edustajalle ja toisen puoluelistalle. Paikallisia edustajia valitaan aluksi 299 yhden paikan vaalipiireistä pluraliteetillä. Puoluelistavaalissa 299 paikkaa valitaan suhteellisella vaalitivalla osavaltioista, joissa on väestöön suhteutettu määrä paikkoja. Jos puolueen saama äänimäärä paikallisedustajien vaaleissa on suurempi kuin puolue-edustajien vaaleissa, lisätään parlamenttiin paikkoja ensiksi suurimmalle puolueelle, ja sen jälkeen sama määrä muille puolueille suhteessa niiden äänimäärään. Tästä syystä paikkamäärä saattaa vaihdella, ja oli vuoden 2017 vaaleissa 709 paikkaa. Jos esimerkiksi puolue saisi 110 paikkaa paikallisten edustajien vaalissa, mutta vain 100 paikkaa puoluelistavaalissa, sille lisättäisiin jälkimmäisiä paikkoja 10, ja vastaava prosentti paikkoja annetaan suhteellisesti myös muille puolueille. Puolueet voivat saada paikkoja listavaalissa vain, jos ne saavat 5 % kansallisista äänistä tai kolme paikallista edustajaa. Paikkajako puoluevaalissa toteutetaan Sainte-Laguën menetelmällä.

Slovakia

Yksikamarisen parlamentin 150 edustajaa valitaan yhdestä maanlaajuisesta vaalipiiristä. Puolueille on asetettu 5 % äänikynnys, joka on kahden tai kolmen puolueen vaaliliiton kohdalla 7 % ja neljän tai useamman puolueen vaaliliitolle 10 %. Paikkajako käytetään Hagenbach-Bischoff-järjestelmää, joka on D'hondtin järjestelmän variaatio ja antaa lähes identtiset tulokset. Slovakiassa on käytössä puoliavoin listavaali, jossa äänestäjä voi halutessaan laittaa enintään neljä ehdokasta etusijalle.

Slovenia

Alahuoneen 90 edustajaa valitaan kahdella tavalla. 88 edustajaa valitaan kahdeksasta suhteellisesta 11 edustajan vaalipiiristä. Tämän lisäksi kaksi paikkaa on varattu maan unkarilaisille sekä italialaisille vähemmistöille, jotka saavat kummatkin yhden paikan. Sloveniassa on käytössä 4 % äänikynnys kansallisella tasolla, joka täytyy ylittää päästäkseen paikkajonoon piiriin. Paikkoja jaetaan sen jälkeen ensiksi vaalipiireissä käyttäen [Droop-kiintiötä](#) ja sen jälkeen kansallisella tasolla käyttäen D'Hondtin menetelmää. Droop-kiintiö on samankaltainen kuin Hare-kiintiö, mutta pienellä matemaattisella muutoksella se suosii myöhempien paikkojen jaossa suurempia puolueita suhteessa pienempiin.

Tanska

Yksikamarisen parlamentin 179 edustajaa valitaan niin, että 175 valitaan manner-Tanskasta ja neljä valitaan Färsaarilta ja Grönlannista, joilla kummallakin on kaksi paikkaa. Manner-Tanskan paikoista 135 valitaan kymmenestä 2–20 edustajan vaalipiiristä, joissa paikkajako toteutetaan D'hondtin menetelmällä. Paikoista 40 jaetaan kansallisella tasolla tasauspaikkoina puolueille jotka saavat yli 2 % kansallisista äänistä käyttäen Sainte-Laguën menetelmää. Tanskassa on käytössä puoliavoin listavaali, jossa voi äänestää puoluetta tai yhtä ehdokasta.

Tšekki

Yksikamarisen parlamentin 200 edustajaa valitaan 14:sta 5—25 edustajan vaalipiireistä. Paikkajako toteutetaan D'Hondtin menetelmällä ja siihen pääsee mukaan, jos puolue saa ainakin 5 % kansallisista äänistä. Kahden puolueen vaaliliitot tarvitsevat 10 %, kolmen puolueen 15 % ja neljän tai useamman 20 %. Tšekissä on käytössä puoliavoin listavaali, jossa äänestäjät voivat laittaa enintään neljä ehdokasta etusijalle.

Unkari

Yksikamarisen parlamentin 199 edustajaa valitaan rinnakkaisvaalijärjestelmässä kahdella eri tavalla. Edustajista 106 valitaan yhden edustajan vaalipiireistä pluraliteetillä ja 93 valitaan yhdestä maanlaajuisesta vaalipiiristä, jossa on 5 % äänikynnys puolueille, 10 % kahden puolueen vaaliliitoille ja 15 % kolmen tai useamman puolueen vaaliliitolle. Paikkajako kansallisessa suhteellisessa vaalipiirissä toteutetaan D'hondtin menetelmällä. Kansallisten vähemmistöjen listoiksi rekisteröityneille vaalilistoille on alempi äänikynnys, joka on noin 0,27 %. Unkarissa etenkin pluraliteetilla jaettavat paikat aiheuttavat hyvin epäsuhteellisia vaalituloksia, joita kansallinen suhteellinen vaalipiiri ei kykene korjaamaan. Vuoden 2018 vaaleissa valtapuolue Fidesz voitti 91/106 yhden edustajan vaalipiireistä, vaikka se sai vain 47,89 % äänistä.

Viro

Yksikamarisen parlamentin 101 paikkaa valitaan kahdestatoista 5—15 edustajan vaalipiireistä. Parlamenttipaikkojen jaossa käytetään muunneltua D'Hondtin menetelmää, jossa vaalipiireissä lasketaan puolueille jaettavat paikat jakamalla annettujen äänien määrä paikkojen määrällä. Tämä kiintiö määrittää ensisijaisen paikkajaon. Ylijääneet paikat jaetaan D'Hondtin menetelmällä kansallisten äänien mukaan niiden puolueiden kesken, jotka ovat saavuttaneet 5 % äänistä, perustuen puolueiden toimittamiin suljettuihin listoihin. Muuten Virossa on käytössä Suomen tavoin avoin listavaali.

Liite 2:
Kansallisten parlamenttien epäsuhteellisuuslaskelmat

[Kansallisten parlamenttien epäsuhteellisuuslaskelmat](#)

Liite 3:
Eurovaalien epäsuhteellisuuslaskelmat

[Eurovaalien 2019 epäsuhteellisuuslaskelmat](#)

VISIO
ajatuspaja

Ajatuspaja Visio, Vihreä Sivistysliitto ry
Mannerheimintie 15b A • 00260 Helsinki
visio@ajatuspajavisio.fi • www.ajatuspajavisio.fi